

AKUAKULTURA DHE PESHKIMI

RAPORT PËRFUNDIMTAR

Assoc. Prof. Rigers Bakiu, PhD

Me porosi të:

 Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Përgatitur nga:

Institute for Democracy and Mediation
Instituti për Demokraci dhe Ndërmjetësim

Përmbajtja

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	2
1. HYRJE	4
2. METODOLOGJIA	6
3. PËRMBLEDHJE E SEKTORIT	8
3.1 Rëndësia për ekonominë.....	8
3.1.1 Rritja dhe qëndrueshmëria e sektorit	8
3.1.2 Kontributi për rritjen ekonomike	14
3.1.3 Prioriteti dhe Strategjitë e Qeverisë.....	15
3.1.4 Shpërndarja dhe analiza gjeografike	18
3.2 Struktura dhe karakteristikat e biznesit	23
3.2.1 Punëdhënës publikë përkundër atyre privatë	23
3.2.2 Struktura dominuese e biznesit dhe modeli i biznesit	23
3.2.3 Pronësia e biznesit	24
3.2.4 Teknologjia dhe novacioni.....	26
3.3 Karakteristikat e tregut të punës.....	27
3.3.1 Kontributi në punësim.....	27
3.3.2 Gjinia dhe punësimi në peshkim, akuakulturë dhe përpunim ushqimi	29
3.3.3 Profilet profesionale dhe nevojat për aftësi	29
3.3.4 Kanalet e rekrutimit dhe politikat e punëdhënësve për trajnimet	31
4. ANALIZA E ZHVILLIMIT TË AFTËSIVE PROFESIONALE NË SEKTOR	34
4.1 Identifikimi i Ofruesve të AFP-së dhe programet kryesore	34
4.2 Cilësia e ofrimit të AFP.....	36
5. MUNDËSITË PËR NDËRHYRJE	39
6. PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME.....	43
REFERENCAT	45

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Në secilin nga sektorët e akuakulturës dhe peshkimit, pyetjet/çështjet e përcaktuara nga Ekipi i Kërkimit Bazë u shqyrtuan me qëllim evidentimin e informacionit dhe të dhënave për të mbështetur pyetjet e përgjithshme dhe qëllimin kryesor kërkimor të projektit. Nën këtë dritë, hulumtuesi/ekspert i përfshirë trajtuan pyetjet/temat e mëposhtme sipas pyetjet kryesore udhëzuese, siç janë paraqitur në modelin e projektit të hulumtimit të përgatitur dhe paraqitur për të gjithë ekspertët në takimin e hapjes, ku u paraqitën edhe veten e tyre për të gjithë të ftuarit (Ekipi i Kërkimit Bazë dhe Swiss Contact).

Në përgjithësi hulumtimi i kryer nga eksperti/studiuuesi Profesor Rigers Bakiu me ndihmën e stafit të Ekipit përfshinte tre komponentë kërkimorë:

1. Kërkime dhe analizë e të dhënave kërkimore dhe dytësore
2. Sondazhet në përputhje me planin e miratuar për sondazh nga Ekipi i Kërkimit Bazë
3. Studim i thelluar

Sa i përket komponentit të parë të kërkimit, u realizua kërkimi i detajuar bazuar në literaturën e kohëve të fundit dhe përvojën e studiues përfshirë për të treguar gjendjen aktuale të sektorit të akuakulturë dhe peshkimit në Shqipëri në pesë vitet e fundit. Sondazhi dhe studimi i thelluar u realizuan nga studiues të përfshirë, pasi Ekipi kishte konfirmuar planin e sondazhit. Ky i fundit u krye në qarqe të ndryshme të Shqipërisë dhe u bënë intervista me pronarë të kompanive, peshkatarë, akuaculturistë, tregtarë me shumicë, studiues, përfaqësues të Drejtorive të Bujqësisë në qarqe të ndryshme të vendit duke përdorur instrumentin për procesin e mbledhjes së të dhënave të studiuesve të sektorit. Ky instrument i dobishëm, i përgatitur nga Ekipi Qendror Kërkimeve, u përdor si udhëzues në të gjitha intervistat e kryera me informatorët kyç.

Rezultatet e kërkimit të raportuara në kapitull do të paraqesin në mënyrë të qartë nevojat dhe mundësitë e identifikuara të sektorëve të analizuar, nga pikëpamja e informatorëve kyç të intervistuar dhe studiuesi i sektorit (Assoc. Prof. Rigers Bakiu). Është interesante të përmendet se ndryshe nga shkollat profesionale bujqësore dhe qendrave e formimit profesional (QFP), nuk ka qendra të tilla të lidhur me peshkimin dhe akuakulturën. Kështu, do të jepet më shumë informacion në lidhje me sektorin në materialin e paraqitur. Megjithatë, sfidat me të cilat ballafaqohen të rinjtë e të rejt si dhe grupet me nevoja të veçanta në sistemin e ofrimit të arsimit profesional dhe me integrimin në tregun e punës shpjegohen në bazë të nevojave të sektorëve të akuakulturës dhe peshkimit. Sektori më i qëndrueshëm është akuakultura dhe në këtë raport do të jepet informacion i hollësishëm në lidhje me këtë sektor si dhe krahasime mes këtyre dy sektorëve.

Kështu, në tekst, lexuesi do të gjejë edhe rekomandimet e nevojshme për përmirësimin e sektorëve të analizuar në mënyrë që të ketë më shumë të rinj e të reja të kualifikuar

në këta sektorë dhe të cilët të jenë në gjendje për të menaxhuar dhe krijuar kompani të reja në këta sektorë për zhvillimin socio-ekonomik të Shqipërisë.

1. HYRJE

Qëllimi i përgjithshëm i këtij kapitulli është të sqaroj për lexuesit të gjitha çështjet problematike që lidhen me sektorët e rëndësishëm të akuakulturë, peshkimit dhe produkteve përkatëse të përpunimit për ekonominë shqiptare pas paraqitjes për lexuesit të gjendjes së tanishme lidhur me këta sektorë në Shqipëri. Analiza e këtyre sektorëve shtrihet në disa fusha me interes gjeografik të vendit për zhvillimin e akuakulturë dhe/ose të peshkimit. Megjithatë, një nga problemet kryesore ka të bëjë me punësimin e të rinjve dhe mungesën e fuqisë punëtore të specializuar në këta sektorë. Analizat e rezultateve të paraqitura, të cilat janë prodhuar nga një shqyrtim i hollësishëm i literaturës dhe vrojtimeve/intervistave të kryera Hulumtues/Ekspert dhe Assoc. Prof. Rigers Baku dhe Shef i Grupit Kërkimor për Akuakulturën dhe Peshkimin janë realizuar në bashkëpunim të drejtpërdrejtë dhe me mbështetjen e Ekipit Kërkimor Bazë.

Të gjitha këto analiza synonin të zbulonin se mundësues ka qenë mjedisi aktual ishte dhe si mund të përmirësohen akuakultura dhe peshkimi për të rritur futjen në tregun e punës të të rinjve të AFP-së. Për më tepër, janë kryer analiza të detajuara për të identifikuar pengesat dhe mundësitë për të tërhequr të rinjtë e AFP pa harruar detyrën për të sqaruar se si mund të sigurohen me shanse të barabarta grupet e marginalizuara (gratë, romët, egjiptianët, etj.). Megjithatë, nga këto analiza të detajuara, dolën rezultatet se edhe pse të dy sektorët, peshkimi dhe akuakultura, konsiderohen si sektorët me interes për investime në Shqipëri, në përputhje me zhvillimet e fundit në rajonin e Mesdheut, sektori i veçantë që të konsiderohet si katalizator ndryshimi dhe histori suksesi për të investuar në të përfaqësohet nga akuakultura.

Arsyet dhe arsyetimi janë raportuar në këtë kapitull. Për më tepër, niveli gatishmërinë e sektorit të përmendur është raportuar në krahasim me sektorin e peshkimit, ku sfidat dhe pengesat në drejtim të suksesit në të dy prej tyre janë dhënë gjithashtu.

Struktura e raportit të paraqitur në këtë kapitull karakterizohet që në fillim nga një përshkrim i shkurtër dhe i plotë i metodologjisë së përdorur për të kryer analizat e kërkimit në këta sektorë, si pjesë e rëndësishme e Projektit “Aftësi për punë”.

Më pas, në kapitull raportohet një pasqyrë e detajuar e sektorëve të akuakulturë dhe peshkimit në Shqipëri duke paraqitur rëndësinë e sektorëve të akuakulturës dhe peshkimit në ekonominë shqiptare, strukturat relative të biznesit operativ dhe karakteristikat e tyre në këta sektorët, pa harruar raportimin e karakteristikave të tregut të punës të akuakulturës, peshkimit dhe përpunimit të produkteve të deti. Në fakt, përpunimi i produkteve të deti mund të konsiderohet si nënsektor i secilit prej sektorëve të akuakulturës dhe peshkimit. Këta dy sektorë janë përgjegjës për të siguruar me peshk, midhje dhe produkte të tjera detare ose të ujërave të ëmbla.

Analiza e zhvillimit të aftësive profesionale në akuakulturë dhe peshkim raportohen në seksionet e mëposhtme, por në përgjithësi ajo në fakt është e vështirë të gjendet informacion i mjaftueshëm cilësor dhe sasior në lidhje me AFP për sektorët akuakulturë dhe peshkim, për shkak se në vitin 2015 u krijua një profil peshkimi në programet e studimit në një AFP në Durrës. Është interesante të përmenden, gjithsesi, diskutimet e skenarëve të mundshëm dhe ndërhyrjeve në sektorët e peshkimit dhe akuakulturës për përmirësimin e të dy sektorëve dhe AFP përkatëse që jepen në seksionin tjetër.

Përfundimet dhe rekomandimet e dhëna në seksionin e fundit të këtij raport trajtojnë situatën e peshkimit dhe akuakulturës, alternativat e dobishme të AFP për këta sektorë dhe perspektivat e ardhshme të këtyre sektorëve në Shqipëri në drejtim të punësimit të të rinjve për zhvillimin socio-ekonomik të këtij vendi.

2. METODOLOGJIA

Me qëllim përcaktimin e strategjisë së punës në terren për të ndjekur arritjen e objektivave të përcaktuara nga Projekti “Aftësitë për punë”, së pari u përcaktuan të intervistuarit e mundshëm bazuar në rezultatet e shqyrtimit të literaturës dhe njohuritë e ekspertit të zgjedhur dhe drejtuesi i grupit kërkimor të peshkimit dhe akuakulturës në UBT në bashkëpunim me ekipin e kërkimit bazë të Institutit për Demokraci dhe Ndërmjetësim (IDM). Më pas, ata u kontaktuan me telefon për të vendosur kohën e duhur për kryerjen e intervistave, ku në disa prej intervistave ka marrë pjesë edhe Dr. Sidrit Dibrën si anëtar i ekipit të kërkimit bazë. Më poshtë jepet lista e të intervistuarve të mundshëm ku ekipi sugjeroi të përfshijë në listën e mëposhtme edhe Kompaninë Poseidon, e cila nënshkroi një kontratë bashkëpunimi me Swiss Contact para kërkesës për financimin e projekt propozimit.

Lista e të intervistuarve

1. Shpresa Alishani, Director në Rozafa sh.p.k. (peshkim dhe përpunim peshku)
2. Mark Babani, Administrator i Mare Adriatik sh.p.k. (peshkimi dhe përpunim peshku)
3. Helidon Rruga, Administrator i Coral sh.p.k. (peshkim dhe përpunim peshku)
4. Arjan Çinari, Administrator në Organizatën e Menaxhimit të Peshkimit (FMO) i Liqenit të Shkodrës
5. Luciano Vangjeli, Administrator i Vangjeli 2002 sh.p.k (akuakulturë dhe përpunim peshku)
6. Bashkim Durmishi, Administrator i Qendrës së Peshkimit Radhimë (peshkim dhe shitje me shumicë)
7. Celnike Shegani, specialist akuakulture në Stacionin e Linit Pogradec
8. Skerdi Cinari, peshkatar dhe akuakulturist në Pogradec
9. Alban Elmasllari, peshkatar në shoqatën e peshkimit në Pogradec
10. Shkelqim Sinani, Shef i Departamentit të Shkencave Nautike në Universitetin e Vlorës
11. Ariana Tahiri, Drejtore e Shkollës Teknologjike “Hysen Çela” në Durrës.
12. Rudina Nika, Administratore e Poseidon Sh.p.k (përpunim peshku dhe produkte deti)

Tre udhëtime

1. Në Vlorë për mbledhje informacioni nga Vangjeli 2002 Sh.p.k, Qendra e Peshkimit Radhimë dhe nga Departamenti i Shkencave Nautike në Universitetin e Vlorës;
2. Shkodër për mbledhje informacioni nga Mare Adriatik sh.p.k dhe FMO i Liqenit të Shkodrës

Gjatë procesit të intervistimit u bë një hyrje për kërkuesin, projektin dhe rolin e kërkuesit të përfshirë në të. Secili nga të intervistuarit u informua dhe u siguria për qëllimin e intervistës dhe çështjet përkatëse të konfidencialitetit, përdorimin e të dhënave, etj. Intervistuesit kërkuan pëlqimin e informuar para se të angazhoheshin në procesin e intervistimit.

3. PËRMBLEDHJE E SEKTORIT

3.1 Rëndësia për ekonominë

3.1.1 Rritja dhe qëndrueshmëria e sektorit

Sipas Klasifikimit Statistikor të Aktiviteteve Ekonomike në Komunitetin Evropian, Rev. 2 (2008), Bujqësia, Pylltaria dhe Peshkimi përfshin: 1) prodhimin e kulturave dhe kafshëve, gjuetinë dhe aktivitetet e lidhura me shërbimet, 2) Pyjet dhe lëndët drusore; 3) Peshkimi dhe akuakultura. Nën-seksionet në vijim bazohen në nënndarjet e raportuara në bazën e të dhënave RAMON Eurostat Metadata.

3.1.1.1 Peshkimi dhe akuakultura

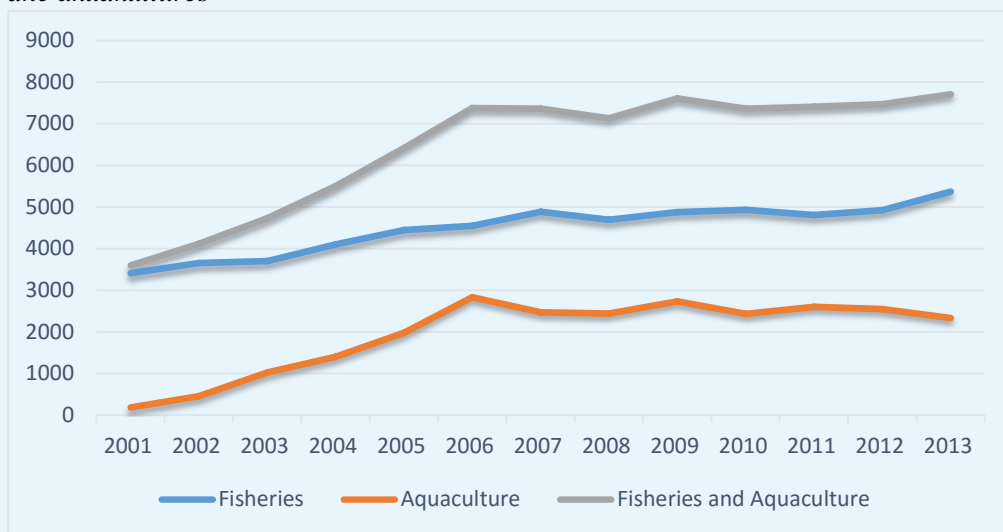
Shqipëria është një vend i pasur me burime ujore, të cilat përbëhen nga një bregdet 370 km vijë bregdetare, ujërat natyralë të brendshëm (liqenet më të mëdha në Gadishullin Ballkanik), liqene artificiale (për prodhimin e energjisë elektrike), një sërë lumenjsh (me një regjim shiu e shkrirje bore me karakteristika të rrëmbyeshëm, duke siguruar një burime të shumta ujërash të ëmbla), një bollëk rezervuarësh për përdorim bujqësor, lagunat bregdetare përgjatë pjesës perëndimore të vendit (FAO 2015).

Akuakulturë aktualisht është një aktivitet i rëndësishëm dhe ka një potencial të madh për zhvillim në të ardhmen, duke ndërthurur aspektet sociale, ekonomike, biologjike, ekologjike dhe mjedisore.

Pjesa më e madhe e flotës shqiptare përbëhet nga anije të vogla peshkimi që kanë tonazh prej rreth 500 tonësh (Ministria e Mjedisit, 2012). Në bregdetin e Adriatikut ingranazhet më të përdorura janë rrjeta trata, mrezha dhe dajlane, ndërsa në bregun e Detit Jon linjat e gjata dhe tralet e peshkimit janë mjetet kryesore. Flota e peshkimi është e shpërndarë kryesisht në qarqet Durrës (38%), Vlora (35%), Sarandë (14%), dhe Shëngjin (12%).

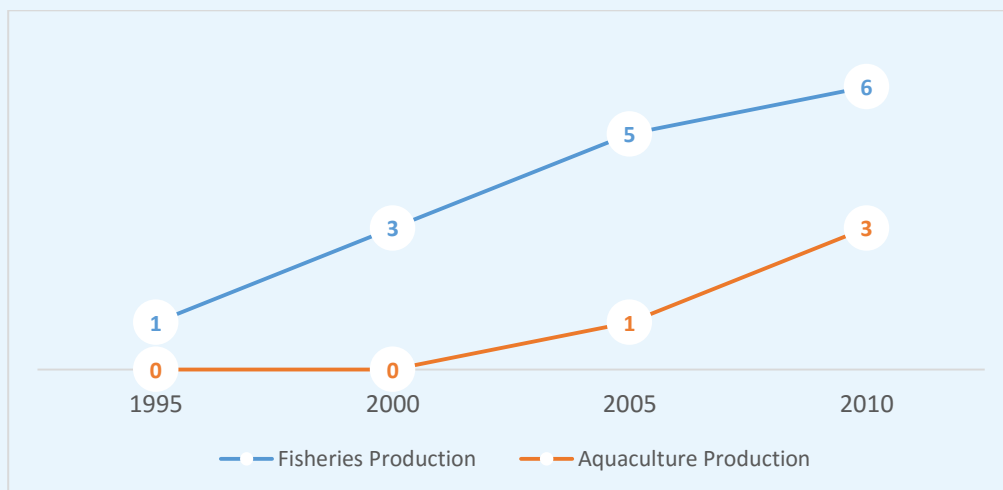
Më poshtë janë raportuar grafika (Grafiku 1 dhe Grafiku 2) të prodhimit nga peshkimin dhe akuakulturë dhe krahasimet mes këtyre dy nën-sektorë të rëndësishëm në Shqipëri (INSTAT 2015).

Grafiku 1. Krahasim mes peshkimit e akuakulturës dhe trendet e prodhimit të peshkimit dhe akuakulturës

Burimi: INSTAT 2015

Grafiku 2. Krahasim mes tendecave të prodhimit të peshkimit dhe akuakulturës

Burimi: FAOSTAT

3.1.1.2 Peshkimi

Sektori i peshkimit në Shqipëri është relativisht i vogël, por është i rëndësishëm për nga pikëpamja social-ekonomike, sepse është një burim i rëndësishëm i vendeve të punës në zonat bregdetare dhe të largëta (Faqja e Eurofish, 2015).

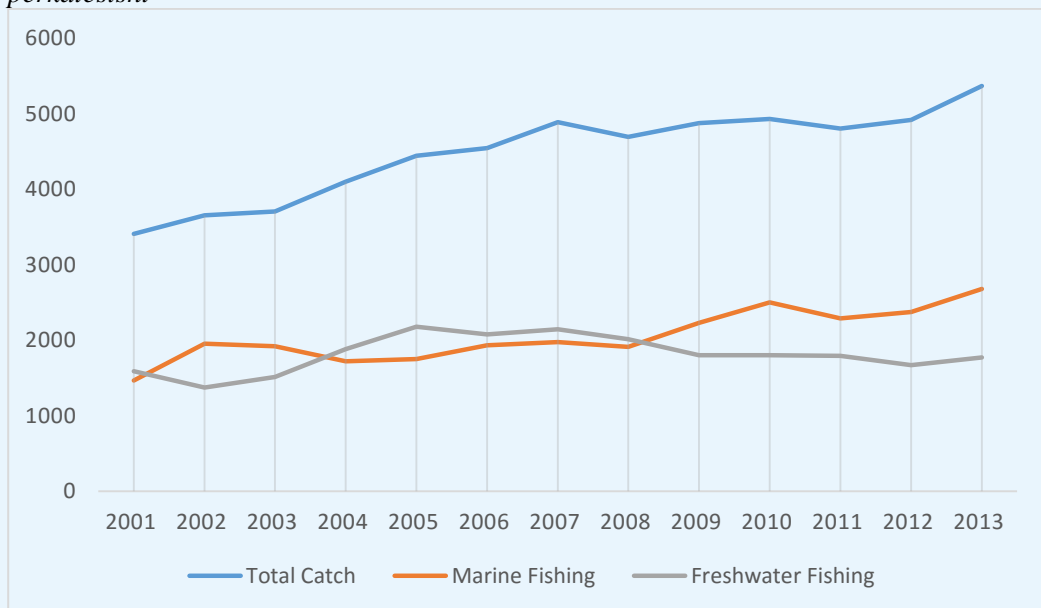
Flota peshkimi në Shqipëri është bërë nga 552 anije (deri në nëntor 2013), nga të cilat rreth 40% janë anije të vogla polivalente më pak se 6 m të gjatë. Peshkimi ndahet në profesional dhe artizanal në varësi të llojit të shpejtësisë së përdorur. Tratat dhe tratat

bien në kategorinë profesionale, ndërsa mjetet fikse ose selektive të tilla si grepa, rrjeta fikse, rrjeta trate peshkimi konsiderohen për peshkimi artizanal. Lundrat artizanale janë më pak se 12 GT. Anijet e mësipërme 12 m përfaqësojnë disa 43% dhe janë relativisht të vjetra (më shumë se 35 vjet). Forma kryesore e përdorur janë tratat (rreth 38% të numrit të përgjithshëm) (Eurofish Faqja e, 2015). Në grafikun 3 jepet një krahasim për sa i përket prodhimit mes peshkimit detar dhe atij të ujërave të ëmbla. Ai raporton zënien e përgjithshme të dhënë nga të dy kategoritë e peshkimit. Siç shihet në grafikun 3, pas vitit 2009, kontribuuesi kryesor në peshkimit përfaqësohet nga peshkimi detar në krahasim me peshkimin e ujërave të ëmbla.

Peshkimi detar

Zënia në peshkimin detar është rritur nga 1,373 ton në 2001 në 2374 ton në vitin 2012. specieve fundore përbëjnë 35-40% të kap. Shumica e flotës shqiptare është në shkallë të vogël anije peshkimi që kanë ulje prej rreth 500 ton (2012). Në bregdetin e Adriatikut, ingranazhet më të përdorura janë rrjetat kapëse, dajlanët dhe rrjetat penguese, ndërsa në bregun e Detit Jon linjat e gjata dhe gillnets janë ingranazhet kryesore. Flota e peshkimit është e shpërndarë kryesisht në rajonet Durrës (38%), Vlorë (35%), Sarandë (14%), dhe Shëngjin (12%).

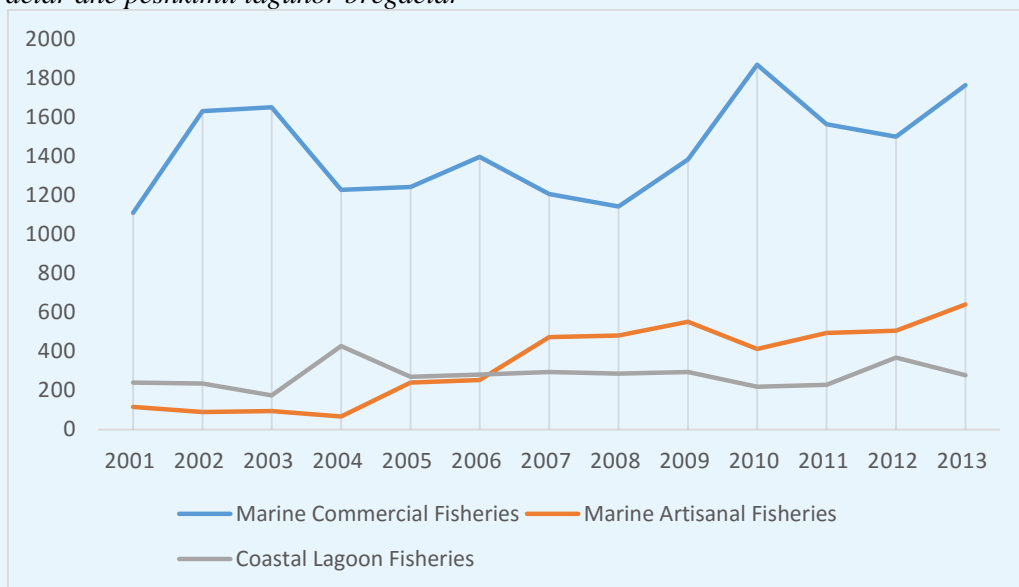
Grafiku 3. Krahasim mes peshkimit detar dhe peshkimit të ujërave të ëmbla përkatësisht

Burimi: INSTAT, 2015

Siç shihet në grafikun 4, prodhimi i peshkimit komercial detar është të paktën 3 herë më i lartë se ai artizanal detare dhe peshkimi lagunor bregdetare. Megjithatë, pas vitit 2006, mund të vihet re një tendencë në rritje e prodhimit të peshkimit artizanal detar.

Grafiku 4. Krahasim i prodhimit të peshkimit detar komercial, peshkimit artizanal detar dhe peshkimit lagunor bregdetar

Burimi: INSTAT, 2015

Peshkimi në ujërat e ëmbla

Ka tetë laguna kryesore me një sipërfaqe totale prej 10.000 ha. Në vitin 2012, në zënia në brendësi arriti në 1,670 ton dhe speciet kryesore ishin shojza, barbuni, levreku, kocë, dhe ngjala. Ka 247 liqene natyrore me një sipërfaqe të përgjithshme prej 1,210 km katrore. Në Shqipëri peshkimi zhvillohet kryesisht në Shkodër, Ohër, Prespë e Madhe dhe e Vogël (Faqja e Eurofish, 2015). Ka edhe katër liqene artificiale, Liqeni i Fierzës, Komanit, Vaut të Dejës dhe Ulzës dhe disa qindra rezervuarë uji. Llojet kryesore janë kapur krap, ngjala, gjuhëza, një specie endemike e troftës dhe barbuni. Rreth 800 peshkatarë që përdorin verzë, rrjetat e plazhit dhe grepa, janë aktive në këto ujërat e brendshme (Eurofish Faqja e, 2015).

3.1.1.3 Akuakultura

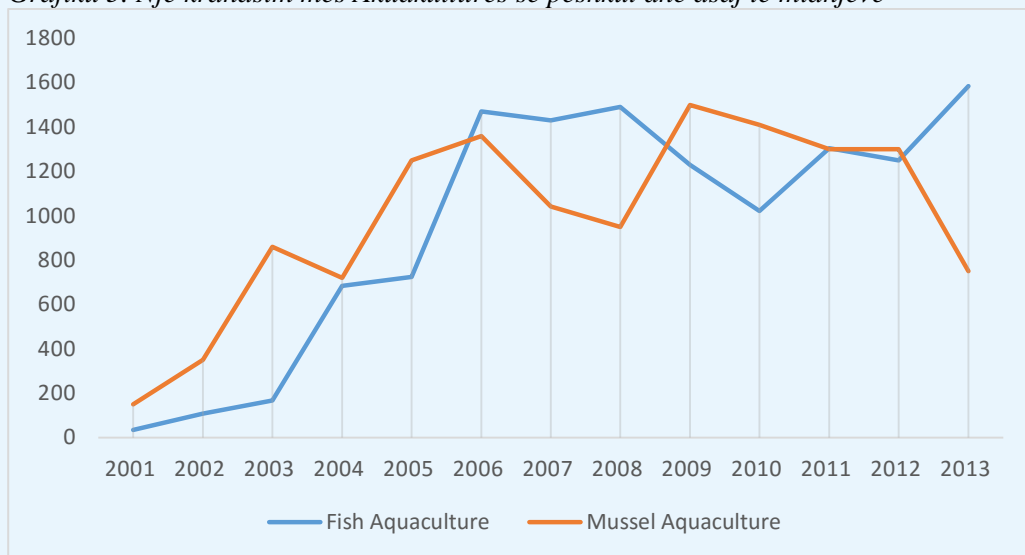
Kultivuesit e peshku përdorin teknika të ndryshme kultivimi, intensive, gjysmë intensive, dhe të gjera për të rritur kryesisht troftë, molusqe dhe krap. Këto specie rriten në rezervuarë, liqene artificiale dhe natyrore dhe laguna bregdetare. Në vitin 2012, prodhimi i përgjithshëm i akuakulturës ishte 2,010 ton nga të cilat prodhimi i molusqeve ishte 760 ton (Eurofish, 2015).

Aktivitetet e kultivimit detar me kafaze janë të përqendruara në detin Jon, ku 26 operatorë kultivojnë kocën (*Sparus aurata*) dhe levrekun evropian (*Dicentrarchus labrax*). Kultivimi i moluskut (*Mytilus galloprovincialis*) është i përqendruar në Lagunën e Butrintit me aktivitet edhe në det të hapur në Gjirin e Shëngjinit (rreth 100 ha me linjat lundruar) (Eurofish, 2015).

Kultivimi i troftës është i përqendruar në juglindje të Shqipërisë, ku rreth 60 kompani kanë pikat e tyre. Shumica e tyre përpiqen të ulin shpenzimet duke lejuar që peshku të riprodhohet natyrshëm. Kultivimi i koranit (*Salmo letnica*) kufizohet në zonën pranë Liqenit të Ohrit. Disa vivarë peshku merren me kultivimin e krapit të zakonshëm (*Cyprinus carpio*), krapit kinez (*Ctenopharyngodon idellus*), krapit kokëmadh (*Hypophthalmichthys nobilis*) dhe krapit i argjendtë (*Hypophthalmichthys molitrix*) për qëllime shumimi (Eurofish, 2015).

Në grafikun 5 tregohet krahasimi i tendencave e prodhimit të akuakulturës së peshkut dhe midhjeve, respektivisht. Siç shihet, ekziston një trend rënie të prodhimit të kulturës midhje pas vitit 2009 dhe një trend në rritje të prodhimit pas vitit 2010.

Grafiku 5. Një krahasim mes Akuakulturës së peshkut dhe asaj të midhjeve

Burimi: INSTAT, 2015

Akuakultura detare

Kultivimi me kafaze pluskues në det ka filluar në vitin 2002, që përfshin kocën dhe levrekun evropian dhe tani është praktikuar intensivisht duke përdorur kafaze lundrues. Ka 23 ferma detare me kafaz, të gjithë të vendosur në Detin Jon. Ata prodhojnë kocë dhe levrek. Sipërfaqja e përgjithshme e tyre ujore është 73.840 m², dhe vëllimi i tyre i prodhimit është 1,872,100 m³ (një mesatare prej rreth 81,000 m³/ferme). Prodhimi total vjetor i tyre është 3,077 ton (rreth 41 për qind të prodhimit të përgjithshëm peshkut në Shqipëri), i cili në krahasim me vëllimin e madh të hapësirës së prodhimit në dispozicion duket se është shumë i vogël (1.6 kg/m³) (faqja e FAO, 2015).

Kultura bivalvore është zhvilluar që nga fillimi i viteve 1960, në lagunë bregdetare të Butrintit, ku për prodhimin e midhje të mesdheut (*Mytilus galloprovincialis*) përdoren struktura fikse. Për shkak të kushteve të shkëlqyera mjedisore në këtë lagunë, rreth 80 njësi betoni fiks janë ndërtuar këtu gjatë viteve 1970. Që nga kjo kohë, prodhim është

rritur në mënyrë të vazhdueshme, duke arritur një maksimum prej 5,000 ton/vit nga vitet 1990 (faqja e FAO, 2015).

Në vitet e mëvonshme, prodhimi i midhjeve u ndalua praktikisht, për arsye që lidhen me organizimin e brendshëm, por gjithashtu, mbi të gjitha, për shkak të ndalimit të eksporteve të të gjitha produkteve të peshkimit të gjallë të vendosura për arsye sanitare nga Bashkimi Evropian në tetor të vitit 1994. Rreth 75% e strukturave fikse janë tashmë në veprim, kryesisht për tregun vendas, me shpresën se eksportet në vendet e Bashkimit Evropian do të hapen sërish. Deri më tani rreth 60 njësi fikse konkrete janë në prodhim, me një prodhim prej 676 ton. Kultivimi bivalvor i molusqeve është një kulturë e rëndësishme edhe në det të hapur nga njësitë lundrues. Në Gjirin e Shëngjinit vepron një subjekt i cili ka zgjeruar objektet e tij në 100 ha për kultivimin e midhje të Mesdheut (faqja e FAO, 2015).

Akuakultura e ujërave të ëmbla

Ka 136 rezervuarë bujqësorë ujqorë të cilat janë dhënë me qira. Sipërfaqja totale e tyre ujore është 3,413 ha (rreth 25 ha/rezervuar) dhe prodhimi i tyre i përgjithshëm i peshkut është 1,915 ton/vit (rreth 560 kg/ha/vit.). Është rreth 25.7 për qind e prodhimit të përgjithshëm të peshkut të Shqipërisë. Ky prodhim merret me një dendësi relativisht të lartë stoku prej rreth 900 cirkonka/ha. Para vitit 1992 këto trupa ujqorë ishin të pajisur në mënyrë intensive, me pleh dhe të ushqyer. Për këtë arsye prodhimi mesatare i tyre ishte shumë më i lartë se 1 ton/ha. Kjo është për shkak se kultivimi i peshkut në rezervuarë bujqësorë u integrua me mbarështimin e kafshëve të cilat siguronin vazhdimisht furnizimin me pleh të freskët natyral të lartë për prodhimin e ushqimit për peshkun e rezervuarëve. Përveç plehërimit intensiv, u mbarështua edhe krapa i zakonshëm. Para vitit 1991 kultura e peshkut dhe ujitja ishin të harmonizuara, por sot përdorimi aktual i ujit krijon konflikte serioze interesi ndërmjet qiramarrësve dhe fermerët që përdorin ujin për ujitje (faqja e FAO, 2015).

Kultivimi i krapit ishte praktika më e përhapur akuakulturë në Shqipëri dhe ka ndërtuar një bazë mjaft të fortë përvojë. Bioteknologjia e përdorur në kultivimin poli-kulturor të këtyre specieve është bazuar në stoqet e cironkave, të cilat e bëjnë të mundur një shfrytëzim racional dhe efikas të burimeve të ushqimit natyror në kolona të ndryshme uji. Futja e ushqimit artificiale ka kontribuar në arritjen e një rendimenti të lartë prodhimi të peshkut. Gjithsesi, kjo specie vazhdon të jetë popullore në veri të Shqipërisë, sidomos në Liqenin e Shkodrës dhe rrethinat e saj (faqja e FAO, 2015).

Ka një total prej 57 fermash kultivimi të troftës me ngjyrë që është 20.4 për qind e të gjithë ndërmarrjeve akuakulturore liqenore dhe lagunore të peshkimit. Prej tyre, 19 (33.3 për qind) kanë edhe mjedise vivari peshku. Sipërfaqja totale ujore e depozitave është 52.560 m² (një mesatare prej 922 m²/fermë). Vëllimi total prodhimi i tankeve është 55.830 m³ (një mesatare prej rreth 980 m³/ferme). Fermat e troftës prodhojnë troftë me ngjyrë në total 676 ton (rreth 5 për qind të prodhimit të përgjithshëm të peshkut të Shqipërisë), i cili është prodhimi i peshkut rreth 12 kg/m³. Racioni mesatare i konvertimit në ushqim është mjaft e mirë (1.4). Zonat kryesore ku kultivohet trofta janë kryesisht: Saranda, Tepelena, Pogradeci, Librazhdi, Dibra, Tropoja, që konsistojnë

në biznese të vogla në të mesme dhe destinacioni i produktit është për konsum familjar dhe në vend (faqja e FAO, 2015)..

3.1.1.4 Përpunim i peshkut

Përpunimit të peshkut është një komponent i rëndësishëm i industrisë së përpunimit të mishit në Shqipëri. Ai ka qenë një nga nën-sektorët me rritjen më të shpejtë në industrinë e përpunimit të ushqimit dhe është e orientuar drejt eksporteve. Prodhimi i konservave të peshkut është rritur nga 2000 në 2010. Niveli më i lartë i prodhimit u arrit në vitin 2009, me 3000 ton (Chan-Halbrendt dhe Fantle-Lepczyk, 2013).

Ka 27 kompani në këtë fushë, të cilat kanë nevojë të modernizohen. Vetëm dy prej tyre janë kompani të mëdha përpunimi dhe përpunojnë kryesisht peshk deti. Pjesa tjetër janë përpunues të vegjël, të cilët përpunojnë edhe peshk të ujërave të ëmbla dhe molusqe. Aktiviteti kryesor i përpunimit është ruajtja dhe konservimi. Kompanitë kryesore janë të vendosura në afërsi të porteve kryesore, si në Durrës, Shëngjin dhe Vlorë (Chan-Halbrendt dhe Fantle-Lepczyk, 2013).

3.1.2 Kontributi për rritjen ekonomike

3.1.2.1 Tregtia

Në vitin 2012, vëllimi i produkteve të eksportuara peshkut dhe peshkut të përgatitur dhe prodhimeve të detit ishte 4.7 milion ton me vlerë prej 28.3 milionë euro. Importet e peshkut dhe prodhimeve të detit arritën në 9.3 milion ton me vlerë prej 21.9 milionë euro. Edhe pse bilanci tregtar në produktet e peshkimit në vlera financiare është pozitiv, në aspektin e vëllimit është negativ. Vëllimet e ulëta të produkteve të peshkimit me vlerë të lartë eksportohen, ndërsa importet dominohen nga vlera më e ulët e produkteve të detit (Eurofish, 2015). Shumica e importeve vijnë nga Italia dhe Spanja (20% dhe 29%, respektivisht). Vëllimet e importit nga Norvegjia kanë rënë dhe nga Gjermania janë rritur. Destinacionet kryesore për eksportet shqiptare janë Italia (80% e vëllimit të përgjithshëm), e ndjekur nga Greqia (14%) dhe Maqedonia (2.5%). (Eurofish, 2015) Megjithatë, importet janë të larta, edhe pse eksportet vazhdimisht i tejkalojnë ato, siç tregohet në grafikun 6.

Grafiku 6. Krahasimi midis vlerave tregtare të produkteve të peshkimit në aspektin e importeve dhe eksporteve

3.1.2.2 Konsumi

Rreth 30% e popullsisë në Shqipëri, preferon produktet e akuakulturës. Në përgjithësi, çmimet për speciet e peshkut të ujërave të brendshëm (krapit) janë më të ulëta se sa çmimi për llojet e peshkut të detit. Trofta e kultivuar shitet vetëm në tregun e brendshëm, ndërsa peshku i detit është i destinuar edhe për tregun e BE-së dhe vendet e Ballkanit (faqja e Eurofish, 2015).

3.1.3 Prioriteti dhe Strategjitë e Qeverisë

3.1.3.1 Përmbledhje e institucioneve kryesore përgjegjëse në Shqipëri

Institucioni përgjegjës për administrimin është Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave, nëpërmjet Sektorit të Politikës së Burimeve të Peshkimit brenda Drejtorisë së Prodhimit Bujqësor dhe Politikës Tregtare dhe Sektorit të Peshkimit në Drejtorinë e Sigurisë Ushqimore dhe Peshkimit (Plani Kombëtar për Integrim Evropian 2014-2020).

Ministria harton politika në drejtim të menaxhimit dhe mbrojtjen e burimeve të peshkimit në det, ujërat e brendshme dhe akuakulturë për të siguruar zhvillimin e qëndrueshëm të të gjithë sektorit. Ajo gjithashtu zbaton politikat që lidhen me infrastrukturën e menaxhimit të peshkimit, forcimin e konkurrencës dhe rritjen ekonomike, duke promovuar përfitimin shoqëror për operatorët e biznesit që ushtrojnë peshkim dhe akuakulturë të qëndrueshëm dhe të përgjegjshëm, formalizimin e sektorit dhe luftën kundër peshkimi ilegal, të parregulluar dhe të paraportuar, përmirësimin e tregut të furnizimit të produkteve të peshkimit, dhe përmirësimin e vlerës së produkteve që rrjedhin nga peshkimi dhe akuakultura duke përmirësuar standardet e trajtimit/përpunimit/tregtimit të produkteve të peshkut.

Kontrolli i Sektorit Peshkimit, i cili është pjesë e Drejtorisë së Shërbimeve të Peshkimit dhe Akuakulturë, përbëhen si më poshtë: një përgjegjës sektori, dy

specialistë (në zyrën kryesore) dhe 23 inspektorë në qarqe dhe rrethe të vendit të ndryshme.

Departamenti përgjegjës i Peshkimit bashkëpunon me:

- Ministria e Brendshme, Drejtorinë e Përgjithshme të Policisë së Shtetit, Departamenti i Emigracionit dhe Kufirit e cila ofron mbështetje për kontrolle dhe gjodat ndaj shkeljeve të konstatuara gjatë kontrollit/inspektimeve të kryera nga Inspektorati i Peshkimit;
- Ministria e Mjedisit për bashkëpunimin në zbatimin e politikave mjedisore, ruajtjen e burimeve dhe mbrojtjen e ekosistemeve;
- Ministria e Mbrojtjes, nga të cilat QNM (Qendra ndëroperative e Marinës) është pjesë e bashkëpunimit dhe ku Ministria e Bujqësisë merr pjesë për të garantuar monitorimin e peshkimi anije në det (VMS).

3.1.3.2 Prioritetet e Qeverisë

Kuadri aktual ligjor shqiptar është në përputhje të pjesshme me politikën e përbashkët të peshkimit. Prioritetet në drejtim të harmonizimit të mëtejshëm ligjor përfshijnë ndryshime në Ligjin për Peshkimin (nr. 64, datë 31.05.2012) për të përfshirë dispozitat e Rregullores së re Bazë politikën e përbashkët të peshkimit, si dhe për të krijuar një kornizë ligjore për CMO dhe mbështetje financiare për sektorin. Për më tepër, prioritet do t'i jepet dispozitave të inspektimit dhe kontrollit, si dhe certifikimit të gjahut dhe luftës kundër të peshkimit të paligjshëm, të paraportuar dhe të parregulluar.

Një tjetër prioritet kyç është ngritja e kapaciteteve administrative dhe teknike të administratës të ngarkuar me peshkimin.

Në përgjithësi, prioritetet e administratës shqiptare në aktivitetet e mëtejshme të harmonizimit janë:

1. Arritja pajtueshmërisë së plotë me kornizën ligjore të rregulloreve të BE-së në fushën e peshkimit, akuakulturës, dhe ujërave të brendshëm;
2. Forcimi administrativ e administratës së peshkimit, përfshirë inspektimin dhe kontrollin e shërbimeve;
3. Hartimi i një strategji kombëtare të zhvillimit të peshkimit;
4. Mbështetja e monitorimit të gjendjes së burimeve të peshkimit për të mundësuar zbatimin e politikave të peshkimit në Shqipëri;
5. Zhvillimin i mekanizmave të duhur për mbledhjen e të dhënave në nivel kombëtar, të cilat duhet të jenë plotësisht në përputhje me acquis të BE-së. Zbatimi dhe zhvillimi i politikave për organizimin e tregjeve me shumicë të produkteve të peshkut dhe tregun me pakicë të produkteve të peshkut, për të arritur kontrollin e 80% të produkteve të peshkut dhe për të nxitur përmirësimin e cilësisë së produkteve të tij;
6. Arritja e 100% e monitorimit të aktivitetit peshkimi dhe kontrollin nëpërmjet një sistemi satelitor të monitorimit të anijeve;
7. Zgjerimi i mëtejshëm i porteve ekzistuese të peshkimit, ndërtimi i kalateve për riparim anijesh dhe ndërtimin e argjinaturave për anijet e peshkimit në Vlorë, Sarandë dhe Shëngjini për të rritur gatishmërinë e treguesve teknikë për flotën e peshkimit në det;

8. Mbështetje për ofrimin e kredive të buta për operatorët e peshkimit me qëllim riparimin dhe modernizimin e anijeve të tyre të peshkimit;
9. Rritja e nivelit të përpunimit industrial të peshkimit dhe produkteve të akuakulturës, duke përmirësuar marketingun e tyre duke rritur cilësinë dhe sigurinë.

3.1.3.3 Strategjia e Qeverisë dhe arritjet institucionale

Shqipëria është në procesin e përafrimit të legjislacionit të peshkimit me dispozitat e Politikës së Përbashkët të Peshkimit. Objektivi strategjik i Ministrisë së Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave është të rregullojë aktivitetet e peshkimit, duke u bazuar në marrjen vazhdimtë të masave për ruajtjen dhe menaxhimin për të ruajtur dhe rikthyer burimet detare dhe mjedisin detar në mënyrë të qëndrueshme, për të ruajtur biodiversitetin dhe ekosistemit për peshkimin dhe akuakulturën, si dhe për të nxitur kërkimin shkencor dhe më të saktë dhe të besueshëm mbledhjen e të dhënave mbi peshkimin dhe akuakulturën. Hapat kryesorë drejt zbatimit të dispozitave themelore të politikës së përbashkët të peshkimit të BE-së janë marrë në vitin 2012, kur u miratua Ligji për Peshkimin (Ligji nr. 64, datë 31.05.2012). Ky ligj është përgatitur me ndihmën e një Projekti IPA bazuar në kornizën ligjore të përgatitur nën (Projektit IPA TAIEEX: “Krijimi dhe Forcimi i Monitorimit, Kontrollit dhe Mbikqyrjes (MCS) të Sistemit të Peshkimit në Shqipëri (Europe aid/128433/C/SER/AL). Drafti final i Ligjit për Akuakulturën, që parashikoihet të miratohet së shpejti, është përgatitur duke përdorur të njëjtën ndihmë. Për më tepër, janë duke u hartuar rregulloret teknike për të rregulluar aspekte të ndryshme të funksionimit të autoritetit të peshkimit.

Në vitin 2013, autoriteti i peshkimit dhe akuakulturës kaloi nga Ministria e Mjedisit në Ministrinë e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave, që ka një tjetër strukturë dhe funksionalitet, me qëllim përcaktimin më qartë të përgjegjësive dhe institucioneve të përfshira në këtë fushë. Institucionet e qarkut përfaqësohen nga Drejtoritë e Bujqësisë në rrethe, ku informacion në lidhje me të dhënat për peshkimin dhe akuakulturën raportohen çdo muaj në Ministrinë e Bujqësisë.

Qendra dhe sistemi VMS janë në procesin e aktivizimit. Regjistri Kombëtar i Flotës së Anijeve të Peshkimi është ruajtur dhe po përmirësohet. Masat për ndërprerjen e përkohshme të aktiviteteve të peshkimi për momentin nuk aplikohet në Shqipëri. Megjithatë, masat e menaxhimit për mjetet e peshkimit, distanca nga bregu dhe sasia minimale/maksimale e kapur/referenca janë në fuqi për peshkimin detar. Flota e peshkimit në Shqipëri është relativisht e vogël dhe nuk është në gjendje të mirë teknike. Aktiviteti i saj është reduktuar si pasojë e rritjes së kostove të karburantit. Për shkak të problemeve financiare dhe teknike, numri i anijeve aktive të peshkimi gjatë vitit 2013 ka rënë.

Shqipëria ka përmbushur Detyrën GFCM Nr. 1 në mënyrë të plotë dhe po ndjek rekomandimet e tij. Për sa i përket marrëveshjeve ndërkombëtare, Shqipëria është

anëtare e Komisionit të Përgjithshëm të Peshkimit për Komisionin Ndërkombëtar dhe Mesdhetar për Ruajtjen e Peshkut Ton të Atlantikut (ICCAT).

3.1.4 Shpërndarja dhe analiza gjeografike

3.1.4.1 Peshkimi dhe akuakultura detare

Siç është raportuar në seksionet e mëparshme, peshkimi dhe akuakultura detare janë sektori kryesor i peshkimit dhe akuakulturës. Këto aktivitete janë të lokalizuara në qytetet shqiptare, të cilat janë të njohur edhe si qytete port.

Porti i Durrësit ka numrin më të madh të anijeve të peshkimi (108), pasuar nga Vlora me rreth 70 anije dhe Shëngjinit me rreth 50 anije. Nga ana tjetër, anijet në Durrës dhe Shëngjin janë anije 15-30 metra të gjata, ndërsa anijet në Vlorë janë 10-20 metra të gjatë. Madhësia e anijes gjithashtu përcakton edhe madhësinë e ekuipazhit të saj, me ndikim në numrin e personave të punësuar, si në anije dhe në tokë. Vlora është e përqendruar edhe në peshkimi artizanale në shkallë më të vogël/dhe zinxhirin e restoranteve dhe turizmit bregdetar, ndërsa në Durrës dhe zonën Shëngjinit në Lezhë fokusi është në peshkimin komercial profesional. Durrësi dhe Shëngjini/Lezha kanë një përqendrim më të madh të aktiviteteve të përpunimit të peshkut.

Shëngjini, Lezhë

Porti më verior në Shëngjin është në zonën e Lezhës (me popullsi prej 8,000 dhe 27,000 respektivisht), e cila përfaqësohet nga një flotë e vogël e vjetëruar peshkimi me rreth 50 anije, prej të cilave pothuajse 15 punojnë rregullisht. Aktivitete të tjera karakterizojnë zonën e Shëngjinit, si përpunimi lokal i peshkut, disa aktivitete të turizmit si dhe dëshira ende e përealizuar për të tërhequr jahtin bregdetar. Administrata e portit, që punëson rreth 150 punëtorë me kohë të plotë, ka si qëllim të zgjerohet me thellimin e portit (nga 6-8 m me 8.5-9 m thellësi), dhe përmirësime në infrastrukturë dhe lidhje më të mira strategjike rrugore me lindjen e Kosovës dhe veriun e Malit të Zi.

Në vitin e kaluar, me privatizimin e flotës së peshkimit dhe kërkesave të zhvilluara rishtazi në tregun e peshkut, ka ndryshuar edhe struktura e metodave të peshkimi. Deri në fund të viteve nëntëdhjetë, është përdorur metoda pelagjike për të kapur rreth 75% e peshkut që shkonte për industrinë e konservave. Pas viteve 90, kur industria e përpunimit të peshkut pësoi transformime të mëdha dhe kërkesa për eksport dhe konsum lokal ka ndryshuar cilësisht, metoda e peshkimit fundor ka marrë përsëri rëndësi. Megjithatë, metoda të tjera nuk përjashtohen as të tilla si peshkimi bregdetar, peshkimi lagunor, sportiv dhe ai turistik.

Kohët e fundit, në gjirin e Shëngjinit në veri, sipërmarrësit kanë filluar të rrisin midhje në litarë (Revista Eurofish 4/2012). Privatizimi i sektorit të peshkimit duke filluar me kapjen, përpunimin dhe shitjen krijojnë mundësi për sipërmarrjen e lirë në projekte të lidhura me akuakulturën. Këto projekte të zhvillimit lidhen me mundësitë reale natyrore në dispozicion të popullatës në Gjirin e Drinit dhe përvojën e tyre për një kohë të gjatë në këtë sektor. Projekti në zbatim zhvillohet në mjedisin e ujit nën juridiksionin

e portit në një sipërfaqe prej 100 m² e cila kultivon 3-5 ton midhje çdo vit të destinuar për tregun vendas (Plani Lokal i Veprimit për Mjedisin 2006). Projekti tjetër (projekt-norvegjez Seamed) ende është duke mbuluar një sipërfaqe prej 100 ha të sipërfaqes së ujit e cila po përdoret për të instaluar teknologjinë për kultivimin e midhjeve në përputhje me standardet bashkëkohore dhe për prodhimtari të lartë dhe siguron vende pune për 30 punëtorë.

Durrësi

Si porti më i madh në vend (122,000 popullsisë dhe 85% e mallrave kombëtare), Durrësi shërben edhe qytetit më të madh në vend, Tiranës (375,000 popullsisë), dhe qarqeve të tjera përtej saj. Ai ofron mjedise për mallra, kontenierë dhe ngarkesave të përgjithshme, dhe tranzitin e trageteve të pasagjerëve, duke përfshirë ardhjen e turistëve për zonat e afërta turistike bregdetare. Zgjerimi i kalatës së peshkimi është në ndërtim e sipër, për të akomoduar 40 anije tregtare. Të gjithë, përveç saj dhe terminalit të përgjithshëm të mallrave u janë dhënë me kontratë privatëve, dhe së bashku me numrin e pasagjerëve dhe xhiros nga anijet a mallrave pjesa më e madhe e ngarkesave të përgjithshme ka pësuar rënie. Ka disa vizita detare p.sh. nga flota fqinje italiane. Trafiku i kontenierëve është në rritje me përmirësimin e transportit rrugor. Durrësi është pika e fillimit për rrjetin rrugor-hekurudhor pan-evropian të transportit Korridorit VIII në Sofje dhe Varna në Bullgari, dhe është duke zhvilluar infrastrukturën më të madhe, përfshirë këtu infrastrukturën e objekteve të transferimit ndër-modale dhe kapacitete të tjera për të përfituar nga vendndodhja e saj qendrore në vend. Megjithatë operacionet e saj të transferimit portuale dhe tokësor kanë konflikt serioz me zhvillimin e keq-kontrolluar urban të zonave përreth. Në vitin 1998, para privatizimit, porti kishte të punësuar 1,500 punëtorë ndërsa tani ka 400.

Vlora

Port i dytë më i madh në Shqipëri, Vlora (90,000 popullsia) ka dy kalata të përgjithshme mallrash në 8 metra thellësi dhe terminali i trageteve që është më e afërt me Italinë (Brindisi 70 km). Lëvizja e mallrave është në rënie dhe autoriteti i portit është në pritje të vendimit për planet e mëtejshme për të ndarë ose përndryshe reduktuar kapacitetin e ngarkesave. Ajo do të përqendrohet në trajtimin e pasagjerëve për t'i shërbyer turizmit, biznesit, migrimit dhe të bashkimit të familjeve. Parashikohet të bëhet një zgjerim nga një në pesë anije traget; ku operatorët e trageteve janë italianë. Tani ka një strukturë të veçantë të madhe të depozitave së naftës dhe kapacitete për trajtimin e materialeve solide. Ka edhe një port peshkimi (në Triport), të ndarë më vete, në veri, ku ankorohen 30-40 anije peshkimi komercial. Porti vetë punëson rreth 300, duke përfshirë edhe policinë kufitare. Marina e vetme private në rajon, me shtëpi pushimi është afër në jug. Ai lufton për mbijetesë për shkak të kufizimeve të lundrimeve me jaht dhe kujtimet të moratoriumit të vitit 2005 për varkat e argëtimit. Moratoriumi është hequr tashmë. Megjithatë, Vlore njihet edhe për kultivimin e levrekut dhe kocës pranë Gadishullit të Karaburunit.

Saranda

Saranda (popullsia 30,000) ka një port turistik (me thellësi 9.5) për tragete dhe anijet turistike, duke përfituar nga një kalatë e re 180 m e gjatë, me një mjedis të këndshëm ujqor, destinacione kryesore të trashëgimisë kulturore e historike, dhe afërsia me Korfuzin dhe pjesën tjetër të Greqisë. Ndërtimet urban rreth portit ka bërë që të zhvendoset trajtimi i mallrave 3 km larg në gjirin e Limionit. Terreni i thyer favorizon transportin detar ndaj atij rrugor, si dhe planet e rajonit synojnë të përmirësojnë transportin e brendshëm bregdetar me anije dhe logjistikën, si dhe më tej lidhjet ndërkombëtare detare. Siç u përmend më parë, aktiviteti i akuakulturës është më i përfaqësuar nga kultura e midhjes, e cila është e përqendruar në Liqenin e Butrintit, në jug të Sarandës. Megjithatë, peshkatarët e Sarandës janë organizuar në Shoqatën për Menaxhimin e Peshkimit, vetëm kohët e fundit (verën e kaluar) dhe ka një përmirësim të sektorit të peshkimit, i cili është ofruesi kryesor i peshkut të freskët për tregjet dhe restorantet në vend.

3.1.4.2 Peshkimi dhe akuakultura e ujërave të ëmbla

Peshkimi dhe akuakultura e ujërave të ëmbla është nënsektori tjetër, që është në përgjithësi në rënie në drejtim të prodhimit dhe punësimit. Kjo lidhet me kalimin nga konsumi i peshkut të ujërave të ëmbla në konsumin e peshkut të detit. Përveç peshkimit tregtar në Liqenin e Shkodrës dhe Liqenin e Ohrit, shqiptarët peshkojnë edhe në liqenin e tretë ndërkombëtar, Liqenin e Prespës së Madhe, ku është kapur kryesisht ciprinidë ndonëse është raportuar se janë kapur mjaft troftë dhe ngjala këtu. Peshkatarët e liqeneve janë të organizuar në shoqata peshkimi ku bashkohen të gjithë peshkatarë që janë të licencuar dhe kanë një aktivitet në liqenet përkatëse. Shoqata më aktive është ajo e Shkodrës me 447 peshkatarë dhe 210 anije. E dyta më e madhe është ajo e Liqenit të Ohrit me 220 peshkatarë dhe 110 anije, e ndjekur nga shoqata e Liqenit të Prespës me 60 peshkatarë dhe 30 anije.

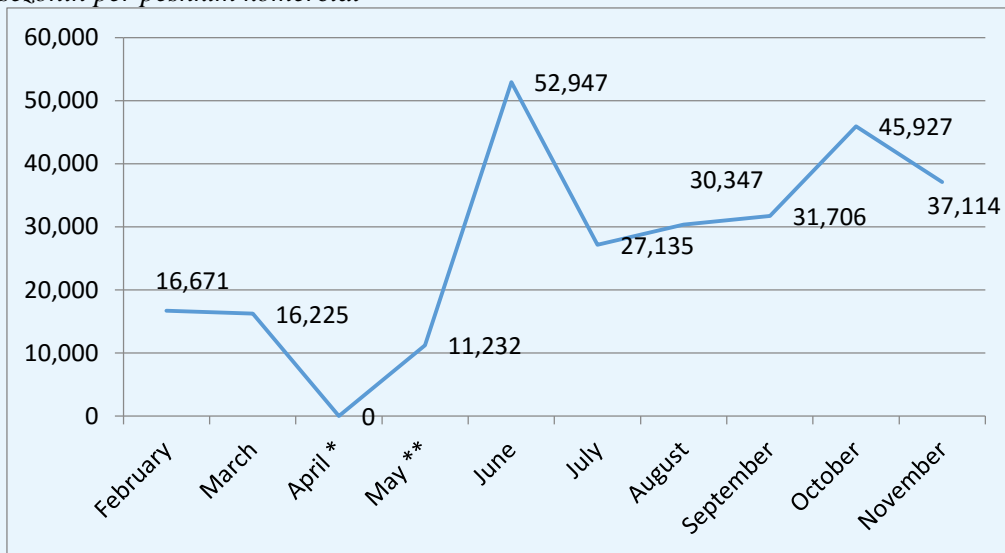
Shkodra

Sektori i peshkimit në pjesën shqiptare të liqenit të Shkodrës është mjaft i rëndësishëm. Sipas regjistrimit të fundit të kryer në anën shqiptare ka 210 anije të përdorura nga 410 peshkatarë që veprojnë në anën shqiptare, me peshkatarë kryesore të vendosura në fshatrat Shirokë dhe Zogaj dhe pranë qytetit të Koplikut. Llojet kryesore të kapur për qëllime komerciale janë të gjuhëza dhe krapi, edhe pse në sezonet e veçanta, ngjala dhe barbuni bëhen të rëndësishëm për shkak të lidhjes së liqenit me detin. Peshkatarët janë të organizuar në një shoqatë, e cila është në rritje kapaciteteve të saj dhe është duke u përpjekur për të mbledhur shumicën e produkteve të peshkimit që vijnë nga peshkatarë dhe kohët e fundit është duke përdorur disa mjedise për përpunimin e peshkut (kryesisht tharje dhe tymosja) (Mrdak et al., 2014).

Për 25 vitet e fundit nuk ka të dhëna të besueshme për gjahun e kapur në liqen duke qenë se në fakt të dhënat nuk janë mbledhur asnjëherë. Mbledhja më e fundit e të dhënave është bërë në vitin 2011, ku të gjithë peshkatarë të pranishëm në anën shqiptare (të regjistruar në shoqatë) plotësuan librin e anijes për aktivitetin e tyre. Nga llogaritjet, janë kapur rreth 500 ton çdo vit në anën shqiptare (Grafiku 7), ndërsa llojet kryesore janë të gjuhëza, krapi dhe gurneci (për gurnecin peshkatarët kanë evidentuar

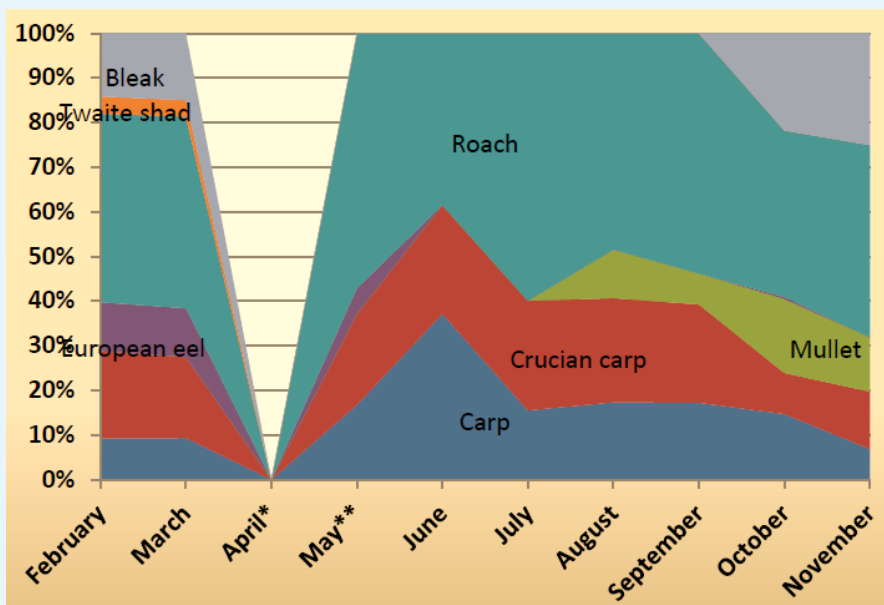
disa specie në librin e tyre). Një çështje tjetër e madhe është peshkimit IUU, veçanërisht peshkimi elektrik që mund të përbëjë një pjesë të madhe të kapur në Shqipëri. Për më tepër, të dhënat nga ledhet e peshkut, të cilat janë veçanërisht të rëndësishme nga speciet migratore nuk janë të sakta dhe jo të besueshme (Mrdak et al., 2014).

*Grafiku 7. Statistikat e gjahut në anën shqiptare të bazuar në regjistrimit e vitit 2011 (librat e peshkatarëve të regjistruar) * dhe ** - prill dhe gjysma e majit janë mbyllur sezonin për peshkim komercial*

Gjahu përbëhet kryesisht nga 7 specie (edhe pse peshkatarë klasifikojnë si gurnecin jo vetëm një specie). Përbërja e gjahut ndryshon shumë në varësi të sezonit (Grafiku 8).

Grafiku 8. Përbërja sipas specieve të kapur për tregti në 2011 (dhe ** - Prill dhe gjysma e majit janë mbyllur sezonin për peshkim komercial)*

Nuk ka sisteme të instaluara akuakulture për rritjen e krapit ose llojeve të tjera të specieve të ujërave të ëmbla në Liqenin e Shkodrës. Është e njohur gjithashtu se qendrat e troftës janë të zhvilluara kryesisht në juglindje dhe në veri të Shqipërisë, e cila është një zonë malore. Pra, trofta është një burim i mirë ushqimi për popullatën dhe kultivimi i saj siguron të ardhura të mira për fermerët nga kjo fushë. Speciet e familjes së krapit janë të shtrira në pjesët qendrore dhe veriore të ujërave të brendshëm të Shqipërisë, kryesisht në zonat rurale. Përveç krapit të zakonshëm, specie të tjera të krapit kanë ardhur nga Kina. Në zona të tilla rurale, qeveria është e ndikuar nga politikat e saj për reduktimin e varfërisë, pra duke inkurajuar prodhimin e llojeve të cilat janë me kosto të ulët dhe në të njëjtën kohë janë të rëndësishme për sa i përket të ushqyerit. Për më tepër, në Liqenin e Shkodrës (Euro Peshku Magazine 1/2010) stoku menaxhohet duke e kufizuar peshkimin për të lejuar vetëm metodat artizanale dhe duke ndaluar peshkimi gjatë sezonit kur krapit lëshon vezët.

Pogradec

Gjatë regjimit të kaluar (para '90), aktiviteti i peshkimit në pjesën shqiptare të Liqenit të Ohrit është menaxhuar nga ndërmarrja e shtetërore dhe ka pasur rreth 35 peshkatarë. Pas rënies së regjimit, ka pasur rreth 800 peshkatarë (të ligjshëm dhe të paligjshëm). Peshkatarët e ligjshëm janë të organizuar në grupe të ndryshme apo kooperativa. Deri në vitin 2002, të gjithë peshkatarët e licencuar janë të organizuar në Shoqatën e Menaxhimit të Peshkimit e cila ka përgjegjësinë dhe detyrën për menaxhimin e një porti, dhe për të marrë pjesë në bashkë-menaxhimin e burimeve të peshkimit. Shoqata ka një numër të kufizuar të licencave (164, komunikimi personal i Rigers Bakiut).

Shoqata e Menaxhimit të Peshkimit në lidhje me fushën përkatëse të bashkë-menaxhimit është e përfshirë në përgatitjen dhe zbatimin e Planit të bashkë-menaxhimit. Sipas disa vlerësimeve, sasia vjetore e peshkut të kapur prej 220-260 ton

është raportuar gjatë viteve të fundit në të cilin 75-80% e saj është gjuhëza, 5-10% troftë e Liqenit të Ohrit dhe belvica e Liqenit të Ohrit. Pjesa tjetër i takon gurnecit dhe belushkës (Spirovski et al., 2014).

Ka vetëm 3-4 vivarë për prodhimin e krapit të vogël, me një sipërfaqe totale prej rreth 10 ha dhe një prodhim vjetor prej rreth 2 milionë cirkonash. Mungesa e vazhdueshme e prodhimit të cironkave çon në një nivel të ulët stoku për rezervuarët dhe liqenet natyrorë e artificialë, dhe kjo reflektohet edhe në sasinë relativisht të varfër të peshkut të kapur. Sipas Institutit të Kërkimeve të Peshkimit ka pasur katër ferma publike akuakulture të cilat u përfshinë në programet e ripopullimit në ujërat e brendshëm, me mbështetjen e qeverisë. Në vitin 2007, në kuadër të reformës rregullatore të institucioneve kërkimore të ndërmarrë nga qeveria shqiptare, Instituti u transformua në Laboratorin e peshkimit dhe akuakulturës, nën juridiksionin e Universitetit Bujqësor të Tiranës (Spirovski et al., 2014).

Në programet e Liqenit të Ohrit dhe të dy Prespave ripopullimi plotëson riprodhimin natyral të specieve autoktone. Në Liqenin e Ohrit korani (*Salmo letnica*) është një specie autoktone që nuk është gjetur gjatë qoftë në Shqipëri apo në botë. Peshku është simbolika e Liqenit dhe Pogradecit, qyteti më i madh shqiptar në bregut të liqenit. Përpjekjet për ta ripopulluar liqenin me koran janë përgjegjësi e vivarëve të qeverisjes vendore, Stacioni i Linit në Pogradec, drejtuar nga Celinike Shegani, një specialiste e akuakulturës.

3.2 Struktura dhe karakteristikat e biznesit

3.2.1 Punëdhënës publikë përkundër atyre privatë

Ndërmarrjet e përbashkëta mes kompanive vendore dhe të huaja (kryesisht italiane) janë burimet më të mundshme të investimeve të reja në peshkim dhe prodhimin e akuakulturë dhe komercializimit të tyre. Kompanitë e përpunimit të produkteve të peshkut e blejnë lëndën e parë dhe produktet e ndërmjetme në vend për përpunim të mëtejshëm, me qëllim shitjen e këtyre peshqve të përpunuara minimalisht për prodhuesit e konservave.

Mundësitë për investime ekzistojnë në pothuajse çdo pjesë të zinxhirit të furnizimit të sektorit të përpunimit të peshkut, duke përfshirë edhe portet, rinovimin e flotës dhe objektet e mirëmbajtjes, mbledhjen/magazininin dhe përpunimin e peshkut (Chan-Halbrendt dhe Fantle-Lepczyk, 2013).

3.2.2 Struktura dominuese e biznesit dhe modeli i biznesit

Kompanitë më të mëdha të përpunimit janë italiane përfaqësuar nga Euro Fish dhe Poseidon. Konservimi Adriatik dhe Rozafa janë kompani shqiptare dhe janë të njohura edhe për peshqit e tyre të freskët dhe të përpunuar. Numri i përgjithshëm i të

punësuarve në këtë sektor në vitin 2010 ishte 912, një rritje prej më shumë se 100% në krahasim me vitin 2000, kur numri i përgjithshëm ishte 428. Edhe vëllimi i prodhimit në këtë industri është rritur. Ky prodhim është rritur me më shumë se tre herë e gjysmë se në vitin 2010, me 2219 ton, krahasuar me 616 ton në vitin 2000 (Chan-Halbrendt dhe Fantle-Lepczyk, 2013).

Shumica e kompanive të përpunimit dhe akuakulturës detare, së bashku me kompanitë e peshkimit komercial detar janë të klasifikuara biznes i madh dhe/ose VIP, për shkak të xhiros së tyre vjetore prej të paktën 8 milionë lekë. Megjithatë, ka disa ndërmarrje të vogla dhe të mesme në Pogradec dhe në fshatrat përreth, ku biznesi është i organizuar në nivel familjar dhe maksimumi i personave të punësuar është rreth 5 vetë.

3.2.3 Pronësia e biznesit

Dy kompanitë që njihen se veprojnë në zonën e Shëngjinit në peshkim janë Rozafa sh.p.k dhe Mare Adriatik sh.p.k.

Mare Adriatik sh.p.k është një kompani shqiptare e themeluar në vitin 2001, me qendër në zonën e Shelqet në rrethin e Shkodrës, në pjesën veriore të Shqipërisë. Sipërfaqja që mbulon Kompania është rreth 1000 m² dhe përfshin objektet e përpunimit, ku konservohet dhe paketohet peshku dhe magazinat ku mbahen stoqet e prodhimit. Kompania kryen aktivitetet e mbledhjes, përpunimit dhe paketimit të **anchovies** dhe sardelet. Ajo përpunon mbi 8 ton **anchovies** në ditë. Numri i të punësuarve është afërsisht 260 (Eurofish Magazine 1/2010). Nga fillimi, kompania synon përmirësimin e vazhdueshëm të cilësisë së produktit, në mënyrë që të përputhen me standardet e kërkuara nga kompanitë. Plani BE-ja ka fituar Licencën e Komunitetit Evropian 30/AL CEE dhe të lejohet të eksportoje produktet e saj në këto tregje. Ajo ka fituar edhe Certifikatat ISO 9001: 2000 dhe HACCP.

Në fakt, vendndodhja e akuakulturës Mare Adriatik (vëzhgimi personal, 2015) vizitohet rregullisht nga inspektorët nga Tirana, të cilët monitorojnë dhe vërtetojnë cilësinë e ujit. Prodhimi i midhjeve ka filluar tre 7 vjet më parë në vitin 2009 dhe Z. Babani (themelues dhe Drejtor i Përgjithshëm) është në pritje të një volumi prodhimi prej 250 deri 300 ton çdo vit. Ndryshe nga Laguna e Butrintit ku midhjet prodhohen duke përdorur struktura betoni, Z. Babani ka investuar në pajisje litari dhe pluskimi. Aktualisht ai ka pesë kokë litari (Eurofish Magazine 4/2012), secila rreth 800 m në gjatësi, që pluskojnë mbi sipërfaqen e ujit me ndihmën e pajisjeve të pluskimit.

Rozafa sh.p.k. është një tjetër kompani peshkimi dhe përpunimi peshku. Si një nga kompanitë e shquar të përpunimit, Rozafa prodhon një gamë produktesh për tregun vendas si dhe për eksport (Eurofish Magazine 1/2010). Kompania zotëron edhe një flotë prej 13 anijesh peshkimi përgjatë bregut të Adriatikut. Daljet për peshkim janë të shkurtra, rrallë më shumë se dy ditë në një shtrirje kohore. Gjahu paketohet në bord në kuti polistiroli në akull dhe sillet në portin e Lezhë, ku mund të shkarkohen shpejt dhe dërgohet në fabrikën e përpunimit që ndodhet disa metra larg (Eurofish Magazine 1/2010). Në fabrikat e pajisura mirë (ku një prej tyre ndodhet në Shëngjin dhe ka një

sipërfaqe prej rreth 3,700 m² dhe tjetra në Elbasan dhe kjo ka një sipërfaqe prej rreth 14.000 m², 2015) puna për përpunimin e peshkut fillon me të mbërritur peshku. Kompania ka tregje në shumë vende që i furnizon me peshk të freskët duke u eksportuar në vendet fqinje si Greqia, Italia, Kroacia dhe Mali i Zi, ndërsa produkti i ngrirë dërgohet edhe në vendet fqinje, si Italia, ku Rozafa furnizon me peshk të ngrirë një supermarket në Milano, si edhe në vende më tutje si Gjermania dhe madje edhe në Zelandën e Re (Eurofish Magazine 1/2010). Kompania ka diversifikuar fokusin edhe në aktivitete të tjera duke përfshirë restorante peshku, rezorte dhe kazino që ulin varësinë e biznesit tek peshku (Eurofish Magazine 1/2010).

Aquario Sali Peshk sh.p.k është e njohur si distributor dhe shitës me shumicë i peshkut të freskët dhe prodhimeve të tjera të detit. Njihet edhe si kompani e prodhimeve të ngrira të detit dhe përpunimin e tyre. Produktet e detit janë të certifikuara sipas standardeve HACCP dhe ISO 9001-2000. Kompania është themeluar në vitin 1993 dhe aktualisht ndodhet në Durrës dhe Vlorë. Kjo kompani është e njohur në Shqipëri për çmimet e saj konkurruese të levrekut dhe kocës dhe për eksportet drejt vendeve të tjera evropiane. Përfaqësuesi ligjor/CEO është Skender Sali dhe numri i të punësuarve është 16-25 vetë.

Koral sh.p.k. është një tjetër kompani peshkimi dhe përpunimi peshkut e interesuar më së shumti në peshkimin pranë Durrësit, në detin Adriatik. Koral ka rreth 50 punonjës dhe është një kompani e mesme përpunimi me qendër në Durrës. Në shumë mënyra është tipike për sektorin e përpunimit të peshkut dhe produkteve të detit në vend që të përqendrohen në katër qytetet bregdetare: Shëngjin, Durrës, Vlorë dhe Sarandë. Ashtu si shumë përpunues, Koral mbështetet në gjahun e importuar dhe të kapur në vend, i cili përpunohet dhe eksportohet kryesisht në tregjet në Itali dhe Greqi apo shitet edhe në tregun vendas. Koral është themeluar në vitin 1994 dhe ka qenë eksportuese prodhimi për shumë vite, sidomos në Itali. Tregjet më të rëndësishme të eksportit për kompaninë janë Italia dhe Greqia, të cilat janë blerësit kryesorë të peshkut të freskët nga Shqipëria. Një nga klientët më të mëdhenj është një zinxhir që zotëron 60 dyqane të peshkut të ngrirë në Itali, të cilat Koral i furnizon me tre ose katër lloj peshku (Eurofish Magazine 1/2010). Peshku është i përpunuar në përputhje me kërkesat e konsumatorit dhe dërgohet brenda dy ditëve pas mbërritjes në port. Kompania është audituar nga një kompani e pavarur italiane që ka lëshuar certifikatat që vërteton se Koral plotëson kërkesat e HACCP dhe ISO (Eurofish Magazine 1/2010).

Kompanitë më të mëdha në peshkim dhe akuakulturë në Vlorë përfaqësohen nga **Qendra e Peshkimit Radhime Sh.pk dhe Vangjeli 2002**, respektivisht. Të dy janë krijuar në vitin 2002 dhe kohët e fundit numri i të punësuarve arriti në 50 persona. I pari është i përfshirë edhe në aktivitetin unik në rajon, që ka lidhje me Turin e Anijes së Peshkimit Turistik, ndërsa Vangjeli viti 2002 është i përfshirë kryesisht në peshkimin det të hapur të levrekut dhe kocës, të cilat eksportohen drejtpërdrejt nga Coral Sali Peshk Sh.p.k për tregjet italiane.

Një nga kompanitë e përfshira në prodhimin, përpunimin dhe eksportimin e midhjeve në Sarandë përfaqësohet nga **Butrinti Imp-Exp sh.p.k.**

Që nga qershori 2005 Butrinti Imp-Exp ka prodhuar dhe përpunuar midhje. Stafit me kohë të plotë përbëhet nga 40 vetë. Një teknologji e automatizuar italiane është transferuar në këtë fabrikë dhe aktualisht funksionon me kapacitet vjetor për 1,000 ton të produkteve të gatshme. Midhja e Mesdheut (*Mytilus galloprovincialis*) mbledhet nga punëtorët e kompanisë nga Liqeni i Butrintit (4 km në jug të Sarandës, me një sipërfaqe prej 140.000 m² dhe ndodhet larg zonave të banuara). Çdo vit, rreth 7,000 ton midhje rritet në ujërat burimorë që vazhdimisht ushqejnë liqenin nga malet përreth. Produkti është quajtur me emrin “Perlat e Butrintit” dhe përfaqësohet nga paketa e midhjeve të përpunuara në kavanoza me forma dhe shije të ndryshme. Produktet kanë gjithmonë sigurimin e cilësisë, ISO 9001 dhe HACCP të identifikuar nga logoja dhe emri i markës. Për më tepër, planet e tyre afatshkurtra përfshijnë eksportimin e produkteve në të gjithë rajonin dhe për Bashkimin Evropian.

Vetëm vivarët mund të konsiderohen si investim publik dhe përfaqësohen nga vivarët e prodhimit të cironkave të ujërave të ëmbla në Lin, Zvezdë dhe Tapizë. Vivari i Linit (më i madhi i të gjithëve) pranë prodhon 1 milion larvave të vegjlit e autoktone salmon (trofta e Ohrit, *Salmo letnica*) për të ripopulluar Liqenin e Ohrit. Vivari i Zvezdës prodhon rreth 400 000 larvat të krapit indigjene dhe cironkave për ripopullimin e Liqenit të Prespës. Së fundi, vivari i Tapizës prodhon krap kinez, por kohët e fundit po shërben si vivar eksperimental për Universitetin Bujqësor, ku është transferuar edhe Instituti i Peshkimit. Vivarët e Linit dhe Zvezdës tani janë në varësi të Ministrisë së Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave me të njëjtin qëllim; ripopullimin e Ohrit dhe Prespës.

3.2.4 Teknologjia dhe novacioni

Aplikimi i teknologjive të reja mbi peshkimin dhe akuakulturë përfaqësohet nga teknologjia sektorit të peshkimit me kuti blu. Sipas Raportit të Sesionit të 12-të Nën-Komisionit për Statistikat dhe Informacionit, përgatitur nga Komisioni i Përgjithshëm i Peshkimit për Mesdheun (2012), Shqipëria paraqiti regjistrin e flotës së peshkimit të përgatitur me mbështetjen MedFisis dhe njoftoi se sistemi shqiptar VMS është tani funksional. Kutia blu është instaluar në të gjitha anijet e peshkimit 12 metra me Letrën e Autorizimit. Shqipëria është duke përgatitur legjislacionin e ri në mbledhjen e të dhënave në bazë të rregullores së KE-së 199/2008 dhe Vendimit të Komisionit 93/2010. Shqipëria është duke zbatuar një VMS për 220 mjetet e flotës së peshkimit, duke kombinuar komunikimin me kanale satelitore dhe GPRS. Zgjidhja BlueTraker VMS, që është një ditar elektronik udhëtimi, është furnizuar nga AME kompanisë. EMA Grupi është i njohur kryesisht për sistemet unifikuese VMS në zonën e Adriatikut, ku терминаlet BlueTraker VMS përdoren për monitorimin e flotës kombëtare të peshkimit të Sllovenisë, Kroacisë, Shqipërisë, Malit të Zi, Maltës dhe Italisë (2014). Sistemet e monitorimit të anijeve është një term i përgjithshëm për sistemet e përshkruara të cilat përdoren në peshkimin komercial për të lejuar organizatat rregullatore mjedisore dhe të peshkimi që të ndjekin dhe monitorojnë aktivitetet e anijeve të peshkimi. Këto sisteme janë pjesë e rëndësishme e programeve të monitorimit, mbikëqyrjes e kontrollit në nivel kombëtar e ndërkombëtar. VMS mund

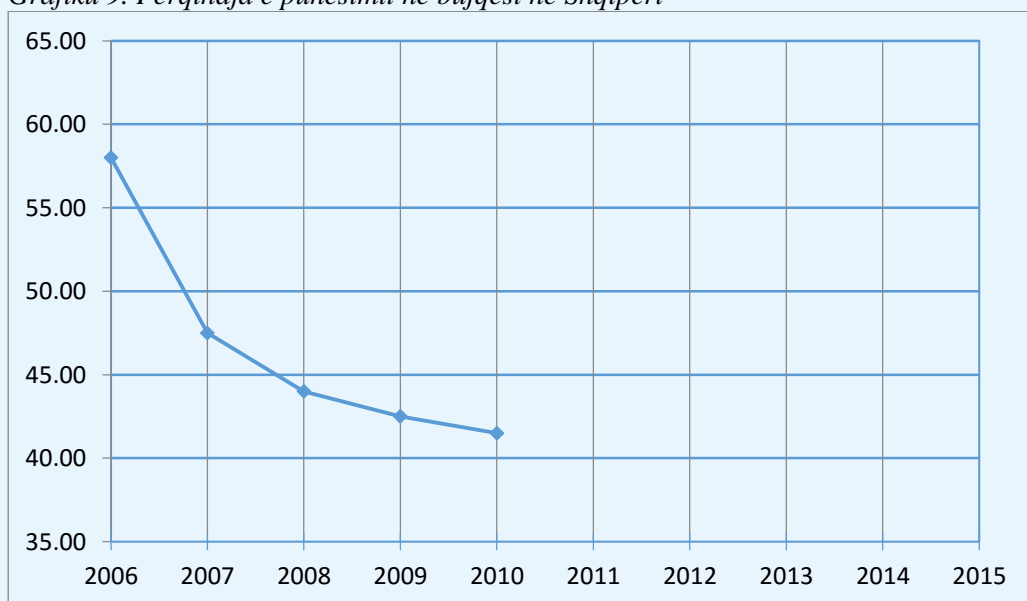
të përdoret për të monitoruar anije në ujërat territoriale të një vendi, apo në Zonat Ekskluzive Ekonomike që shtrihen 200 milje detare (370,4 km) nga brigjet e shumë vendeve. Sistemet VMS përdoren për të përmirësuar menaxhimin dhe qëndrueshmërinë e mjedisit detar, nëpërmjet sigurimit të praktikave të duhura të peshkimit dhe parandalimin e peshkimit të paligjshëm, e në këtë mënyrë të mbrojtë dhe të përmirësojë jetesën e peshkatarëve. Funkcionaliteti i saktë i sistemit VMS dhe pajisjeve të ndërlidhura me të ndryshojnë sipas kërkesave të shtetit të regjistrimit të anijes dhe ujërave rajonale apo kombëtare, në të cilën lundron anija. Në kuadër të nismave rajonale dhe kombëtare VMS ka edhe nënndarjet të cilat zbatojnë funksionalitet të ndryshëm për kategoritë të ndryshme anijesh. Kategoritë mund të jenë madhësia apo lloji i anijes apo aktivitetit të saj.

3.3 Karakteristikat e tregut të punës

3.3.1 Kontributi në punësim

Punësimi në bujqësi (shprehur si% të punësimit të përgjithshëm në Grafiku 9) është dhënë nga baza e të dhënave të Bankës Botërore (<http://data.worldbank.org/>), edhe pse nuk ka të dhëna në lidhje me punësimin në peshkim dhe/ose akuakulturë. Sipas të dhënave të Bankës Botërore, bujqësia përfshin gjuetinë, pylltarinë dhe peshkimin. Kështu për momentin, njohja është e kufizuar në periudhën kohore prej vitit 2006 deri në vitin 2010 dhe nuk ka rezultat të sondazheve të fundit për punësimin në sektorin e bujqësisë. Sipas të dhënave të INSTAT-it të vitit 2013, punësimi i përgjithshëm u dominua nga sektori i bujqësisë dhe peshkimit (45%).

Grafiku 9. Përqindja e punësimit në bujqësi në Shqipëri

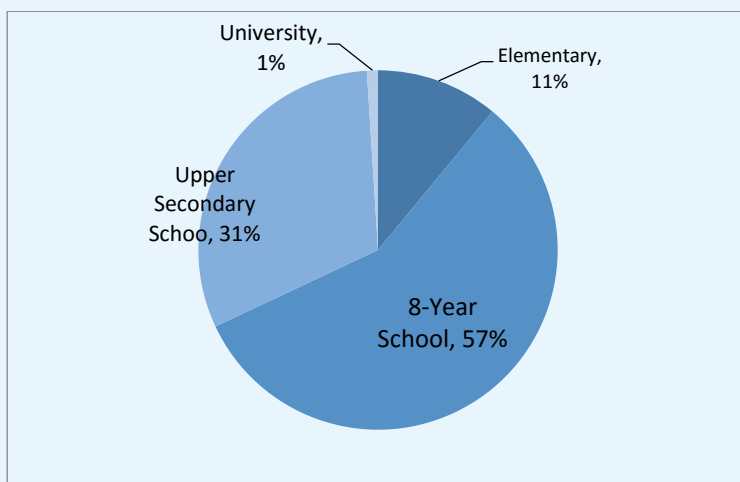
Megjithatë nga një studim i mëparshëm në lidhje me trajnimin dhe arsimin detar (Studimi i Fizibilitetit për Qendrën e AFP Detare PPP Shqipëri, 2014) doli se kuadri rregullator që ndikon në trajnimin detarë dhe edukimin përkatës është i kufizuar në shtrirje dhe zbatim dhe nuk është kuptuar shumë mirë. I vetmi segment i sektorit detar që ka rregulla të rrepta në lidhje me trajnimin dhe certifikimin është flota tregtare. Në kuadër të Konventës Ndërkombëtare mbi Standardet e Trajnimit, Certifikimit dhe konventës për Shërbimet e Detarëve marinarët që punojnë në këtë flotës janë të detyruar t'i nënshtrohen trajnimeve dhe procesit të certifikimit periodike në mënyrë që të kenë të drejtën të lundrojnë në rrugët ndërkombëtare. Ky trajnim e detyrueshëm aktualisht ofrohet vetëm nga një ofrues, me shumicën e ekspertëve që deklarojnë se kanë de facto monopol.

Spektori peshkimi, i cili nuk mbulohet nga detyrimet e Konventës së mësipërme, nuk kërkon që fuqia punëtore të jetë e certifikuar. Kërkesat e pakta që ekzistojnë nuk përmenden fare as nga ekspertët (p.sh. në mënyrë që të përfitojnë nga akciza e karburantit pronari i një anije duhet të paraqesë dokumentacionin në lidhje me numrin e ekuipazhit në varësi të madhësisë së anijes, dhe të jetë i regjistruar e të paguajë kontributet dhe taksat).

Kapiteni i anijeve më të mëdha se 10 metra, për çdo udhëtim në det, është e nevojshme të plotësojë librin me të gjitha detajet e udhëtimit, duke përfshirë edhe koordinatat e lundrimit, itinerarin, detajet e ekuipazhit dhe gjahun e kapur prej tyre. Ai duhet të plotësojë në librin e motorit të dhënat e motorit të anijes, orët e punës, riparimet dhe mirëmbajtjen, etj. Kjo procedurë është lënë pas dore për shkak të ngurrimit për të qenë transparent dhe mungesës së arsimit/trajnimit të personave përgjegjës për të respektuar këtë procedurë.

E vetmja pjesë e informacionit në lidhje me moshën dhe arsimin e marinarëve dhe peshkatarë në Shqipëri vjen nga një studim i kryer në 2011-2012, i përgatitur në kuadrin e një projekti IPA 2010 (Grafiku 10).

Grafiku 10. Niveli arsimor në mesin e peshkatarëve në bregut të detit dhe liqenet më të mëdha të Shqipërisë

3.3.2 Gjinia dhe punësimi në peshkim, akuakulturë dhe përpunim ushqimi

Rezultatet e intervistave treguan se shumica e njerëzve që punojnë në peshkim dhe akuakulturë janë meshkuj (rreth 99%) dhe sektori i përpunimit të produkteve të detit përfaqësohet tërësisht nga punëtorët femra. Sipas mendimit të pronarëve të kompanive të përpunimit dhe akuakulturës, ata preferojnë të rekrutojnë gratë në sektorin e përpunimit, për shkak se ata janë më të kujdesshëm në paketimin, ndërsa peshkatarë dhe akuakulturist kanë nevojë për të kryer një punë me të vërtetë e vështirë në dete/liqene e kafaze deti, respektivisht. Të paktën 50% e pronarëve të intervistuarit preferonin të rekrutonin punonjës nga komunitet rom ose egjiptian.

3.3.3 Profilet profesionale dhe nevojat për aftësi

Peshkatarët: Të gjitha intervistat, sidomos ato me pronarët e biznesit, theksojnë nevojën urgjente për trajnimin e ekipeve ekzistuese që punojnë aktualisht në anijet peshkimi dhe të personave të trajnuar edhe për veprimtarinë rutinë të akuakulturës. Ata janë shumë të interesuar që të ketë një shkollë AFP detare dhe/ose akuakulture dhe janë të hapur për të bashkëpunuar me shkollën për të siguruar praktikën dhe ofrimin e përvojës për nxënësit.

Një grup i rëndësishëm i synuar janë peshkatarë me aktivitet në liqenet kryesore të vendit, kryesisht të Shkodrës, Ohrit dhe Prespës. Bazuar edhe në takimin me përfaqësuesin e shoqatës së Liqenit të Shkodrës ekziston një nevojë e madhe për trajnim mes peshkatarëve të liqenit. Ata theksojnë dy kategori nevojash trajnimi/arsimi: një trajnim bazë deri në një vit për të gjithë peshkatarët dhe kurse periodike afatshkurtra për tema të caktuara (përditësim mbi legjislacionin, teknologji, etj.). Në të njëjtën kohë ata evidentojnë dallimet e mëdha mes aktivitetëve të peshkimi në det dhe atij në liqen (Studimin e Fizibilitetit i PPP Detare në Shqipëri, 2014).

Kështu, ky target grup përfaqësohet nga personat, të cilët janë tashmë aktivë në sektorin e peshkimit dhe punojnë në anije. Ky grup mund të ndahet në dy objektiva sipas aktivitetit, deti (peshkimi detar) dhe liqenet (peshkimi i ujërave të ëmbla).

Peshkatarët e detit, të përfaqësuar nga numri i personave të cilët janë duke punuar në anije peshkimi si ekuipazhit ose peshkarexha, janë 2.200 persona. Peshkatarët e liqenit janë nëngrupi i dytë që mund të jetë objektiv për shkollën detare. Ata janë një grup më kompakt, duke u përqendruar gjeografikisht në një zonë të kufizuar (të Shkodrës dhe Pogradecit). Sipas takimeve me shoqatën e Shkodrës, ata kanë nevojë për dy lloje trajnimi: një trajnim fillestar që do të sigurojë njohuri themelore uniforme për të gjithë peshkatarët dhe kurse trajnimit afatshkurtër për tema specifike në lidhje me përditësimin e njohurive ligjore dhe teknologjike.

Një grup tjetër i mundshëm përbëhet nga dy nëngrupe njerëzish. Në njërin anë janë detarët (marinarët), të cilët janë të detyruar t'i nënshtrohen trajnimit periodik për qëllime të certifikimit sipas Konventës, në mënyrë që të kenë të drejtën të lundrojnë në rrugë detare ndërkombëtare dhe nëngrupi tjetër përfshin njerëz, që mund të jenë pronarët e anijeve të lundrimit.

Marinarët: Nëngrupi i parë janë marinarët, të cilët janë subjekt i detyrimit ekzistues rregullator për të qenë të certifikuar nga autoritetet në mënyrë që të lundrojnë në rrugë ndërkombëtare (kërkesat e Konventës STCW). Këto kërkesa parashikojnë nivele të ndryshme trajnimi. këto lloj trajnimesh kanë nevojë për lloje të ndryshme infrastrukture dhe/ose pajisjesh. Ky është një numër i vështirë për t'u matur. Sipas GMD, ka rreth 750 persona në këtë grup që punojnë në flotën tregtare.

Pronarët e anijeve të vogla të lundrimit: Te nëngrupi i dytë do të jenë pronarët e anijeve të vogla lundruese që mund të blihen tani pas shfuqizimit të moratoriumit. Në këtë grup mund të përfshihen edhe ekuipazhet e anijeve që do të përdoren për turizëm detar, apo udhëtime përgjatë bregdetit. Ky numër është e vështirë për t'u parashikuar, kryesisht për shkak të moratoriumit që ka ekzistuar deri në vitin 2013.

Akuakulturistë ose teknikë akuakulture: Ata janë të përfshirë në kultivimin e ujërave të ëmbla dhe detare dhe deri tani ata kanë qenë të përfshirë edhe në menaxhimin e vivarëve të peshkut të ujërave të ëmbla. Megjithatë, në të ardhmen e afërt, ata mund të përfshihen edhe në projektimin e pajisjeve, zhvillimin dhe hulumtimin e mjediseve dhe kapjes, përpunimit dhe dërgimit të produkteve. Aktualisht, Universiteti Bujqësor i Tiranës (Departamenti i Akuakulturë dhe Peshkimit) është institucioni i vetëm përgjegjës për përgatitjen e teknikëve të akuakulturë me anë të ofertës për studentë të kurrikulave Bachelor, e cila është më tepër teorike dhe shkencore, se sa praktike siç kërkohet kryesisht nga sektori i akuakulturës. Ata duhet të jenë përgjegjës për të kultivuar dhe rritur organizma detare të tilla si peshk dhe butakë; për identifikimin e sëmundjeve të zakonshme të peshqit dhe butakët, dhe për ndërmarrjen e hapave të nevojshëm për të parandaluar problemet që mund të ndodhin në bujqësi intensive; për të ndihmuar me eksperimente në lidhje me ushqimin apo metodat e kontrollit nga grabitqarët, parazitët dhe organizmat e tjerë që shkaktojnë sëmundje; për monitorimin

e mjedisit duke përdorur metra oksigjeni, metra kripësie, pH (aciditetit) dhe mjeteve të analizës kimike të ujit; mbajtjen e të dhënave të programeve të mbarështimit, prodhimit dhe trajtimit dhe të zhvillojnë e zbatojnë sistemet e menaxhimit të fermës me qëllim fitimprurës.

Teknikët e akuakulturës punojnë jashtë në të gjitha kushtet e motit. Puna mund të gjendet në zona të izoluar dhe mund të jetë e nevojshme të ngrihen pesha të rënda. Puna me turne është e zakonshme përfshirë në fundjavë dhe festa publike.

Në përgjithësi sektori i akuakulturës detare ka nevojë për persona më të specializuara stafi në zhytje për kontrollin e rrjetave dhe riparimin e tyre dhe ka një shumë nevojë për teknikë të aftë për të riparuar kafaze dhe kolona. Deri tani teknikët e specializuar vijnë nga Greqia ose Italia për riparimin e tyre çdo 6 muaj.

3.3.4 Kanalet e rekrutimit dhe politikat e punëdhënësve për trajnimet

Shumica e njerëzve që punojnë në industrinë e peshkimi nuk janë të trajnuar dhe nuk kanë aftësitë bazë, ku shumica e tyre (68-82%) nuk kanë ndjekur as arsimin e mesëm të përgjithshëm. I vetmi ekuipazh i trajnuar dhe kapitenë janë ata që kanë ndjekur shkollën profesionale apo Akademinë Detare. Disa prej ekspertëve të intervistuar thonë se moshë mesatare e kapitenëve dhe oficerëve të trajnuar në bordin e anijeve peshkimi shkon deri në 56 vjeç (Studimi i Fizibilitetit për Qendrën PPP Detare Shqipëri, 2014)

Pjesa tjetër e peshkatarëve janë trajnuar në punë nga anëtarët e ekuipazhit me më shumë përvojë. Mungesa e trajnimit/arsimit dhe aftësive, së bashku me mungesën e kontratave të punës krijojnë probleme për të dy forcave të punës, të cilët paguhen keq dhe janë të prirur ta humbasin vendin e punës fare lehtë. Kjo është arsyeja kryesore për largimin e madh të fuqisë punëtore në industrinë e peshkimit. Në disa raste, kryesisht tek bizneset e mëdha, shpëtimi për mungesën e forcës punëtore të kualifikuar është të punësojnë shtetas të huaj, kryesisht egjiptianë si peshkatarë dhe shtetas italianë si kapitenë ose zyrtarë të nivelit të lartë në kuvertë. Peshkatarët egjiptianë punësohen nëpërmjet një agjencie dhe punëdhënësit shqiptarë financiarisht merren vetëm me atë agjenci, duke paraqitur një barrë më pak për bizneset.

Arsyeja kryesore e programeve të nxitjes së punësimit, - qoftë në Shqipëri apo diku tjetër në botë- është të ulët papunësia dhe informaliteti, të rritet punësueshmëria e punëtorëve dhe kalimi i tyre në punësimin e rregullt jo të subvencionuar në planin afatgjatë. Kështu, ekonomia e vendit duhet të rrisë produktivitetin dhe të ardhurat e saj. Më konkretisht, arsyetimi për krijimin e programeve të nxitjes së punësimit në Shqipëri që nga fillimi i tyre në vitin 1999 ka parashikuar krijimin e vendeve të reja për të ulur papunësinë, duke përfshirë papunësinë e të rinjve dhe grupeve të tjera të marginalizuar. Po ashtu ka për qëllim edhe sigurimin e trajnimit profesional për të ulur mangësitë në aftësi të të papunëve dhe të ndihmojë punëdhënësit duke u ofrua atyre një përzgjedhje më të mirë të fuqisë punëtore. Për më tepër, këto programet kanë si qëllim reduktimin e informalitetit dhe pakësimin e kostove ekonomike duke përfshirë edhe njerëzit që përfitojnë nga skemat e tjera të mbështetjes sociale në programet e

punësimit (Programet e Nxitjes së Punësimit në Shqipëri: Një vlerësim i cilësisë së tij në proceset e formulimit dhe zbatimit 2008-2014, Raport, dhjetor 2014).

Ristrukturimi i tregut të punës në Shqipëri pas rënies së komunizmit bënte të nevojshme marrjen e masave politikat e punësimit. Vendi nuk vepronte më në bazë të skemës së punësimit të garantuar dhe mbyllja e industrive dhe liberalizimi i çmimeve sollën dinamikë të re dhe sfiduese në tregun e punës (Programet e Nxitjes së Punësimit në Shqipëri: Një vlerësim i cilësisë së tij në proceset e formulimit dhe zbatimit 2008-2014, Raport, dhjetor 2014).

Zbatimi i shërbimeve publike të punësimit kryhet nga Shërbimi Kombëtar i Punësimit (SHKP) i krijuar me Vendimin e Këshillit të Ministrave “Mbi aprovimin e statusit të Shërbimit Kombëtar të Punësimit” Nr. 42 (17.01.1998), i amenduar me VKM Nr. 263 (25.05.2000), i amenduar me VKM Nr. 17 (10.01.2003), dhe Urdhrin Nr. 247 (18.10.2006) “Mbi aprovimin e strukturës dhe organogramës të Shërbimit Kombëtar të Punësimit”. Shërbimi Kombëtar i Punësimit është një shërbim publik i pavarur që synon ofrimin e shërbimeve dhe mbështetjes financiare të përpjekjeve për gjetjen e punës, zbatimin dhe administrimin e projekteve dhe programeve shtetërore të parashikuara nga ligji dhe zhvillimin e fuqisë punëtore nëpërmjet investimit në aftësi, iniciativave vetë-punësuese, fleksibilitetit, mobilitetit të punës dhe aftësive konkurruese. SHKP shtrin shërbimet e tij në të gjithë rajonet e Shqipërisë nëpërmjet 36 zyrave të punësimit, nga të cilat 24 janë zyra lokale dhe 12 operojnë në nivel rajonal. Shërbimet e SHKP-së ofrohen nëpërmjet zyrave lokale dhe rajonale, klubeve të punës, qendrave të formimit profesional, klubeve të biznesit dhe strukturave të tjera).

Megjithëse janë gjashtë programe të nxitjes së punësimit, të gjithë vërtiten rreth punësimit të subvencionuar dhe trajnimit që mund të jetë trajnim në punë, trajnim profesional ose praktikë. Të njëjtët mekanizma përdoren për të synuar katër grupet e mëdha. Kjo skemë nuk merr në konsideratë diversitetin e nevojave brenda dhe ndërmjet grupeve, bazuar në faktorët demografikë e të tjerë. Për shembull, stimujt e ofruar nga programet nuk ndryshojnë brenda ose ndërmjet grupeve, megjithëse gratë e trafikuar janë shumë ndryshe nga nënat beqare, të cilat janë shumë ndryshe nga gratë mbi 50 vjeç, të cilat janë shumë ndryshe nga gratë me aftësi të kufizuara. Në mënyrë të ngjashme gratë rome kanë sfida ndaj tregut të punës të ndryshme nga gratë e tjera, si dhe nga grupet e tjera. Në përgjithësi, mungon personalizimi dhe ofrimi i stimujve që mund të synojnë çdo grup në mënyrë individuale.

Të gjithë punëdhënësit e intervistuar në sektorët e Peshkimit, Akuakulturës dhe Përpunimit të Ushqimit kanë deklaruar se nuk janë kontaktuar nga zyrat e punësimit dhe pjesa më e madhe e tyre nuk kishte asnjë informacion në lidhje me ndonjë prej këtyre gjashtë programeve të nxitjes së punësimit. Megjithatë, politika e pjesës më të madhe (të paktën 70%) e kompanive të përmendura në sektor janë më të orientuar drejt “bërjes” (trajnimi në kompani) sesa drejt “blerjes” (të trajnuar/shkolluar tashmë). Për më tepër ata do të ishin të interesuar për të marrë pjesë në ndonjë formë e të mësuarit të përzier dhe do të ofrojnë mbështetjen maksimale për të realizuar mësimin e përzier dhe/ose ndonjë metodë novatore trajnimi si trajnime nëpërmjet internetit. Deri tani,

pronarët e kompanive të përmendura kanë përdorur informacionin nga miqtë dhe të njohur oër të gjetur personelin që duan të marrin në punë.

4. ANALIZA E ZHVILLIMIT TË AFTËSIVE PROFESIONALE NË SEKTOR

4.1 Identifikimi i Ofruesve të AFP-së dhe programet kryesore

Qeveria pranon dobësinë e sistemit të AFP-së në Shqipëri, por po e reformon dhe zhvillon atë nëpërmjet Strategjisë Kombëtare për AFP-së dhe të të mësuarit gjatë gjithë jetës (2015-2020) dhe mjete të tjera. Arsimi profesional po ndryshon për ta përshtatur Kornizën Shqiptare të Kualifikimeve (KSHK) në një sekuençë të 4-vjeçare, ndaj edhe disa shkolla e qendrat të formimit profesional janë duke u shndërruar në “ofrues e multifunksionale të AFP-së”. E rëndësishmja, diversifikimi po ecën drejt ndërtimit të shkollave profesionale pas arsimit të mesëm. Nga qendrat e formimit profesional në vitin 2011 u diplomuan 1,843 në Durrës dhe 924 në Vlorë. Do të duhen, gjithsesi, të dhënat dhe trendet në AFP për industrinë detare dhe industrive aleate. Në vitin 2011 ka pasur 10 shkolla hotelieri turizëm me 1,406 regjistrime, 3 shkolla kulinarie me 581 regjistrime dhe një numër të shkolla në kategorinë e bujqësisë, pyjeve dhe peshkimit.

Sistemi arsimor në lidhje me sektorin detar është e përfaqësuar nga arsimi i mesëm profesional, kryesisht në peshkim dhe përpunimin e ushqimit dhe arsimi i lartë me Akademinë Detare të Vlorës. Arsimi i mesëm profesional në peshkim ka trajnuar peshkatarë për flotën e peshkimit dhe industrinë e përpunimit të peshkut, ndërsa Akademia fokusohet në arsimin në lundrim që synojnë flotën dhe nevojat e flotës tregtare. Pas rënies së ekonomisë së centralizuar në vitin 1990, arsimi i mesëm profesional në përgjithësi ka luftuar shumë. Shkolla e mesme e mëparshme e peshkimit u mbyll dhe vetëm shkolla në Durrës u rihap për disa vite vetëm për t’u mbyllur përsëri në vitin 2009. Akademia Detare në Vlorë u mbyll edhe pse rinisi në Universitetin e Vlorës, si Departamenti i Shkencave Nautike.

Sipas Raporti të Sondazhit Bazë të Ofruesve Publikë të AFP-së në Shqipëri (2014), e cila është realizuar nga Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH dhe Fondacioni Evropian për Trajnime (ETF), u zbulua se në fakt ofruesit e vetëm të AFP-së në lidhje me përpunimin e ushqimit dhe peshkimit janë të vendosur në Shkodër dhe Vlorë.

Qarku i Shkodrës duket se është shërbyer mirë me 8.4% të nxënësve/kursantëve, gjë që është edhe në përputhje me një pjesë të popullsisë kombëtare prej 8%. Qarku dominohet nga bujqësia, pylltaria dhe peshkimi si dhe shërbime tregtare dhe industria e lehtë.

Qarku i Vlorës duket se është i shërbyer mirë nga programet e AFP-së që ndiqen nga 10.4% e nxënësve/kursantëve krahasuar me një pjesë të popullsisë kombëtare prej 7%. Qarku është rritur për nga rëndësia kohët e fundit në fushën e turizmit dhe bujqësisë me shumë mbjelljen në shkallë të gjerë të pemëve të ullirit dhe fruta, me industritë e

naftës dhe bitumit për eksport, por nuk ka peshkim dhe akuakulturë të përmendur në këtë raport përfundimtar.

Shkolla Teknologjike "Hysen Cela" është e vetmja QFP që gjendet në qytetin e Durrësit. Kohët e fundit (shtator 2015), është binjakëzuar me Shkollën e Bashkuara të Peshkimit "Remo Brindisit" me qendër në Emilia-Romagna (Itali). Në pesë vjet kurrikula e fundit u fokusua më shumë në gastronomi dhe turizëm, por në vitin 2005 pjesë e programit të studimit të kësaj QFP u lidh edhe me peshkimin dhe akuakulturën. Kurrikula e mësimi të Shkollës Teknologjike "Hysen Çela" u përshtat me kurrikulat e Shkollës së Bashkuar të Peshkimit "Remo Brindisit". Megjithatë, është ende vetëm fillimi i këtij adaptim dhe duhet shumë punë është për të realizuar përshtatjen edhe nga pikëpamja praktike. Kursi i ri ka për qëllim të përgatisë dhe të certifikojë teknikë të ardhshëm për riparimin dhe për funksionimin e duhur të sistemeve elektronike dhe mekanike të përdorura në industrinë e përpunimit, peshkimit dhe akuakulturës.

Bujqësi kualifikimet e lidhura (Bujqësia, Agro-teknologji dhe Ekonomi Bujqësi) akomoduar vetëm 5.52% të totalit të nxënësve me kohë të plotë, por 16.43% të totalit të nxënësve me kohë të pjesshme. Më konkretisht, 65% e totalit të nxënësve në drejtim të bujqësisë ndjekin me kohë të pjesshme e arsimit profesional (Survey Raporti Final Baseline e Ofruesve Publik të AFP në Shqipëri, 2014).

Sipas Raporti të Sondazhit Bazë të Ofruesve Publikë të AFP-së në Shqipëri (2014), është e habitshme se rreth një në tre nxënës është duke u trajnuar në ekonomi/biznes, TIK, administrim zyre dhe ekonomi bujqësie, me qëllimin kryesor për të ndjekur universitetin dhe jo për të hyrë në tregun e punës. Përveç kësaj, u përcaktuan qendra të pavarura sektoriale për sektorët e përzgjedhur ekonomikë (p.sh. turizmit, ekonomisë, bujqësisë, etj). Është rekomanduar të identifikohen qendrat rajonale multifunksionale të AFP-së dhe qendrat e pavarura sektoriale pas konsultimeve në nivele rajonale dhe institucionale me të gjitha palët e interesuara me qëllim që hartohet një Plan Zhvillimor Kombëtar i Ofruesve të AFP-së, përfshirë edhe planet e investimeve, për çdo qark dhe rrjet AFP.

Kur vjen puna për personelin dhe zhvillimin e stafit, si cilësia dhe sasia e stafit drejtues dhe mësimdhënës janë shqetësimet kryesore të sistemit të AFP. Shumica e mësuesve mësim në një profil të AFP-së që në nivel global korrespondon me arsimimin e tyre (73% i aftë dhe 11% pjesërisht të aftë). Për instruktorët shkalla e përputhshmërisë së subjekteve të mësuar dhe të arsimit është më e ulët (60% i aftë dhe 12% pjesërisht të arsyeshme). Ka një numër të madh mësuesesh femra në lëndët e përgjithshme (67%) dhe lëndët profesionale (64%).

Numri i mësuesve/instruktorëve të AFP-së në dispozicion për të mësuar lëndët profesionale ndryshon shumë mes ofruesve të AFP-së. Megjithatë, në përgjithësi kapaciteti i stafit menaxherial dhe mësimor konsiderohet si i pamjaftueshëm. Ka tregues të qartë se ka mungesë mësuesish/instruktorësh të kualifikuar të AFP, gjë që pengon mësimdhënien cilësore të teorisë dhe praktikës profesionale. Sidomos për ofruesit publik të AFP-së është shumë e vështirë të thithen dhe mbahet një numër i

mjaftueshëm mësuesish/instruktorësh, për shkak të kushteve jo tërheqëse të punës në sistemin AFP.

Në përgjithësi, për të gjitha AFP, sipas Raporti të Sondazhit Bazë të Ofruesve Publikë të AFP-së në Shqipëri (2014), përbërja e nxënësve dhe kursantëve tregon se AFP aktuale është jo përfshirëse në aspektin gjinor. Regjistrimi aktual i vajzave/grave në AFP është i kufizuar. Pjesa e nxënësve meshkuj në AFP është 82%, ndërsa pjesëmarrja e femrave në AFP është vetëm 18%. Kjo është për shkak të strukturës shoqërore të ofruesve të AFP dhe segmentimit të tregut të punës, për të mos përmendur një varg pengesash të tjera për pjesëmarrjen e tyre (p.sh. mungesa e kualifikimeve që janë tërheqëse për vajzat, familja, transporti, siguria, pengesa institucionale e të tjera). Situata në QFP-ve në lidhje me paragjykimet gjinore duket paksa më e mirë. Atje, pjesëmarrja e të kursantëve meshkuj është 61%, ndërsa pjesëmarrja e femrave është 39%.

Për sa i përket aksesit të personave me aftësi të kufizuar, 50% e QFP-ve raportojnë të kenë procedura të veçanta për pranimin e tyre. Në të kaluarën, kjo përfshinte përjashtimin nga pagesa tarifit dhe shkollimit. QFP e zgjedhura deklaruan se bashkëpunojnë me shoqatat dhe/ose për hartimin e programeve të veçanta për këtë target grup. Për sa i përket AFP specifike në lidhje me peshkimin dhe akuakulturën nuk ka të dhëna në këtë moment.

4.2 Cilësia e ofrimit të AFP

Vlorë

Qendra Multifunkionale AFP-së Vlorë, duke përfshirë Shkollën Industriale “Pavarësia” Vlorë, Shkollën Tregtare dhe QFP Vlorë, ka potencialin për t’u bërë një ofrues model i AFP-së për profilet teknike. Shkolla Industriale ka makineri të mjaftueshme për mekanikën e metaleve, por ka nevojë urgjente për punishte të reja. Për më tepër Shkolla Industriale duhet të përqendrohet në profesione që lidhen me ndërtimin e anijeve dhe peshkimit (Raporti i Sondazhit Bazë të Ofruesve Publikë të AFP në Shqipëri, 2014). Shkolla e Marinës (ish Akademia Ushtarake e Marinës) mund të jetë e përkryer për peshkimin detar, akuakulturën dhe përpunimin e produkteve të akuakulturës. Ajo është e vendosur në qytetin e Vlorës në afërsi të zonës së Skelës. Akademia e Marinës ka filluar të funksionojë si e tillë gjatë vitit 1960 dhe ka vazhduar pa ndërprerje deri në vitin 1990, kur u mbyll. Që nga data e krijimit të saj dhe gjatë rrjedhës së jetës së saj shkolla është njohur me emra të ndryshëm, si Akademia Ushtarake Detare, Shkolla Detare, etj. Ndërtesa e shkollës ndodhet në një zonë që ka tokë të pazënë me ndërtime (por ka mjedise shkollore) në një total i 42,000 m². Sipërfaqja totale e tokës bosh në kohën e transferimit nga Qeveria qendrore tek Ministria e Mbrojtjes në 2003 ishte 38,081 m².

Lezhë

Qarku Lezhë duket se është seriozisht më pak i shërbyer me 2.7% të nxënësve/kursantëve krahasuar me pjesën e popullsisë kombëtare prej 5%. Sektori i turizmit dhe

industrisë së peshkimit përfaqësojnë një potencial të madh për qarkun e Lezhës. Në këtë qark ka dy shkolla të arsimit profesional. Ka mbetur një ofrues publik AFP për shkak të transferimit të rekomanduar të programeve të AFP-së së Shkollës Industriale Rubik tek ofrues fqinj i AFP. Rekomandohet që Shkolla Profesionale “Kolin Gjoka” të bashkëpunojë me qendrën Multifunkionale të Shkodrës ose me Shkollën Teknologjike “Hamdi Bushati”, nëse kjo e fundit mbetet ofrues më vete i AFP për degët ekonomi dhe turizëm.

Megjithatë nga analiza e ekspertit në bashkëpunim me Ekipin e Kërkimeve Bazë do të sugjerohet të merret në konsideratë krijimi e një shkolle profesionale në Lezhë për peshkimin detar, akuakulturë e midhjeve dhe përpunimin e produkteve të detit. Në fakt ka një ndërtesë shkollë që ndodhet në qytetin e Lezhës. Ambientet shkollore (ndërtesa), para vitit 2007 i përkiste Qeverisë qendrore. Pas reformës së decentralizimit me Vendim të Këshillit të Ministrave N. 414, datë 11/07/2007 “Për kalimin e titujve të pronësisë dhe/ose kredi për tituj përdori të pronave të paluajtshme nga qeveria qendrore për Bashkinë e Lezhës” u kalua pronësia e objektit shkollor tek Bashkia e Lezhës. Informacioni i mbledhur nga Drejtori i Agjencisë Kombëtare të Arsimit dhe Formimit Profesional, Shkolla Profesionale e Lezhës së shpejti do të rindërtohen/rinovohet së shpejti nga Programi i Financimit IPA të BE-së. Pavarësisht se pronësisë i ka kaluar pushtetit vendor, sipas ligjit, investimet kapitale bëhen nga qeveria qendrore. Është raportuar se titulli i pronësisë është i pastër dhe i padiskutueshëm. Megjithatë në territorin e shkollës ka ndërtime informale.

Durrës

Sipas kriterit të pozicionit gjeografik, Durrësi është kandidati më i mirë për të ndërtuar shkollë peshkimi, duke qenë midis Vlorës dhe Shkodrës, dhe duke qenë se përfaqëson përqendrimin më të madh të aktivitetit të peshkimit në Shqipëri. Në fakt, ka një dëgë aktive me rreth 70 nxënësve për profilet dhe teknikë peshkimi dhe detare në Shkollën Teknologjike ‘Hysen Çela’, e cila ndodhet në qytetin e Durrësit. Para vitit 2008 ambientet shkollore (ndërtesat) i përkisnin qeverisë qendrore. Pas reformave të decentralizimit të qeverisë, me VKM Nr. 536, datë 05/01/2008, “Për transferimin e Titujve të pronësisë dhe/ose për përdorim Pasurinë e Paluajtshme nga Qeveria Qendrore për Bashkinë e Durrësit”, titujt e pronësisë së objektit shkollor i kaluan Bashkisë së Durrësit. Drejtori i Agjencisë Kombëtare të Arsimit dhe Formimit Profesional dhe Kualifikimeve shpjegoi se shkolla profesionale e Durrësit është rindërtuar rishtas nga Programi i Financimit IPA të BE-së. Pavarësisht se pronësisë i ka kaluar pushtetit vendor, sipas ligjit, investimet kapitale bëhen nga qeveria qendrore. Është raportuar se titulli i pronësisë është i pastër dhe i padiskutueshëm.

Lidhja me biznesit dhe aktorë të tjerë të sistemit AFP pothuajse mungon fare për shkak të faktit se vetëm 2 vjet më parë peshkimi dhe akuakultura filluan të konsideroheshin si prioritet për zhvillimin ekonomik të Shqipërisë dhe vetëm kohët e fundit filloi krijimi dhe hartimi i kurrikulave të reja të lidhura për sektorin e peshkimit dhe akuakulturës. Megjithatë, nga rezultatet intervistave doli se shumica e pronarëve të kompanive të të gjithë sektorëve të studiuar (shitësit me shumicë, akuakulturistë, peshkatarët etj.) janë optimistë në lidhje me zhvillimin e AFP për akuakulturën, peshkimin dhe sektorë të

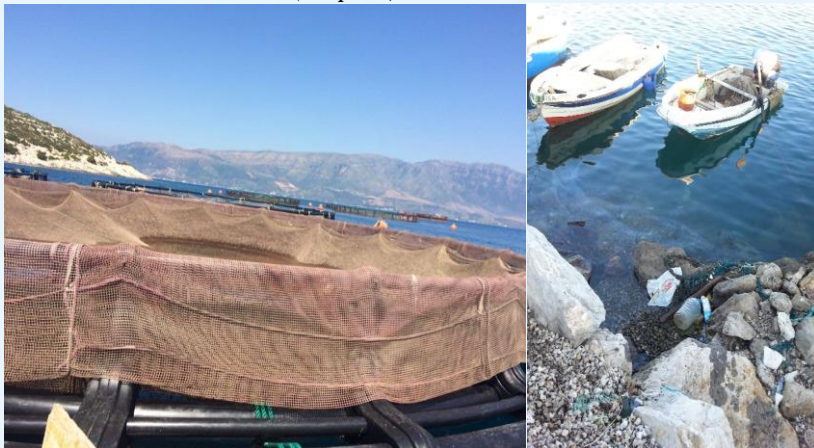
afërm të përpunimit të ushqimit, sepse shumica e tyre duhet të punësojnë persona të specializuara të rinj (djem në peshkimin si peshkatarë dhe mekanikë dhe akuakulturë si zhytës dhe mekanikë, vajzat në përpunimin e ushqimit për paketim, regjistrimin e të dhënave, etj.).

Pjesa më e madhe e tyre janë të gatshëm të bashkëpunojnë me AFP për zbatimin e mësimit të përzier dhe do të preferonin të rekrutinin staf të ri mes nxënësve të arsimit profesional. Të intervistuarit bien dakord edhe për idenë e krijimit të një platformë interaktive të të mësuarit në internet, e cila, sipas mendimit të tyre do të ishte shumë e dobishme edhe për ata që të marrin pjesë në këto metoda të reja trajnimi.

5. MUNDËSITË PËR NDËRHYRJE

Investimet e pakta në sektorët e peshkimit dhe akuakulturës nga ana e qeverisë janë sfida kryesore të të dy sektorëve. Kështu, edhe AFP e lidhur me akuakulturën dhe peshkimin mund të zhvillohen siç duhet paralelisht me këta sektorë të zhvillimit të qëndrueshëm. Në fakt, peshkimi përfaqësohet kryesisht nga anije peshkimi individuale dhe pak kompani kanë më shumë se një anije të tillë. Kështu pjesa më e madhe e anijeve të peshkimit janë të përfaqësuar nga anije artizanale peshkimi. Megjithatë, kohët e fundit peshkimi komercial ka pasur zhvillim të shpejtë dhe kompanitë e mëdha si Rozafa sh.pk ose Mare Adriatik sh.pk kanë flotën e tyre të peshkimit komerciale, të cilat janë të fokusuar kryesisht në peshkim të vogël pelagjike. Në Shqipëri, peshkimit komerciale kryesisht është duke përdorur neto trawling dhe aktiviteti peshkimi është ende i parregulluar dhe i pakontrolluar. Për shembull, pesë vjet më parë në gjirin e Vlorës peshkimi paligjshme është e përfaqësuar kryesisht nga përdorimi i dinamit dhe në Liqenin e Shkadar është përdorur edhe energjinë elektrike që dëmton rëndë rezervave të peshkut në det dhe liqenet, respektivisht. Megjithatë, një punë e madhe është bërë deri më tani nga organizatat qeveritare ndërkombëtare (si PNUD) dhe organizata jofitimprurëse (si Fondacioni Mbretëror i Shqipërisë) për të rregulluar sektorin e peshkimit dhe promovimin e peshkimit artizanal, e cila bazohet në metodat e peshkimit që nuk dëmtojnë natyrën, por mbrojnë dhe ruajnë biodiversitetin. Duhet të bëhet ende shumë punë në mënyrë që të rregullojnë peshkimin dhe të mbrojnë biodiversitetin ujor. Në përgjithësi, nga intervistat me peshkatarët e Vlorës, Pogradecit dhe Shkodrës, problemet kryesore lidhen me rritjen e kostos së naftës dhe mungesën e partneritetit me qeverinë, sipas mendimit të tyre. Siç mund të shihet edhe në fotot e mëposhtme, shumë peshkatarë, që përfaqësojnë peshkimin artizanal, kanë hequr motorët e jashtëm dhe po përdorin krahët e tyre me fuqi mekanike për të lëvizur barkat e tyre të peshkimit. Problemi i dytë kritik lidhet me anijeve tregtare të peshkimi, të cilat janë ende duke përdorur rrjetat trale në thellësi të ndaluara nga ligjet e peshkimit të miratuara nga Parlamenti.

Foto 1. Një foto (majtas) e kafazeve për akuakulturë deti të vendosura në Raguze 1 dhe 2 (pranë Gadishullit të Karaburunit) dhe foto (djathtas) e disa barkave të peshkimit në Portin e Peshkimi Vlorë (Triport).

Për më tepër, nuk ka ligj për akuakulturën të miratuar nga Kuvendi. Një nga prioritetet e Drejtorisë së peshkimit për të ardhmen është përgatitja dhe miratimi nga Kuvendi i një ligji për akuakulturën. Kjo është e nevojshme për shkak se Shqipëria ka një potencial të madh për zhvillimin e akuakulturës, duke pasur parasysht burimet e saj të shumta ujore, së bashku me akuakulturëistë me përvojën dhe ekspertizën e duhur. Bashkëpunimi rajonal do t'i japë koherencë zhvillimeve të ardhshme në këtë fushë. Duke pasur parasysht rëndësinë sociale dhe ekonomike të këtij aktiviteti, përgatitja e akteve nënligjore së bashku me një plan strategjik për akuakulturën, bazuar në realitetet në vend, është një objektiv madhor i qeverisë shqiptare. Megjithatë, në krahasim me peshkimin, akuakultura duket se është më e avancuar dhe aktualisht ka kompani të mëdha si Vangjeli 2002 (Figura 11, me foton në të majtë tregon disa nga kafaze detare të kësaj kompanie, të cilat janë të vendosura në afërsi të gadishullit të Karaburunit), një lider në prodhimin e levreku dhe kocës në Vlorë. Megjithatë, nga intervista me pronarët e Vangjeli 2002 (Viktor Vangjeli dhe Lucian Vangjeli), rezultoi se problemet kryesore kanë të bëjnë me investime të reja nga kompani turke në sektorin e akuakulturës detare dhe me konkurrencë të parregulluar në tregjet e peshkut të Shqipërisë. Për më tepër, ata ndjehen të pambrojtur nga qeveria përballë rrezikut të krizës ekonomike dhe rritjes së çmimeve të naftës.

Është gjithashtu e nevojshme të zgjidhen problemet që lidhen me tregtimin e peshkut dhe marketingut për të rritur të ardhurat e fermerëve nga ky aktivitet. Një tjetër prioritet i qeverisë është ndarja dhe shkëmbimi i përvojave dhe thellimi i teknologjive të reja së bashku me pajisjen me informacion shkencor dhe trajnime të akuakulturistëve.

Konkurrenca për hapësirë është një nga faktorët më të rëndësishëm të marrëdhënieve ndërmjet akuakulturës dhe aktiviteteve të tjera. Sistemet e akuakulturës me bazë në tokë ndërveprojnë natyrshëm me të gjitha aktivitetet e tjera të zhvilluara në breg të detit dhe sidomos me zhvillimet që lidhen me urbanizimin, zhvillimin industrial,

turizmin dhe aktivitetet e tjera bujqësore. Megjithatë, përdorimet e zonave të nevojshme për akuakulturë në det, të tilla si zona peshkimi, zonat e lëshimit të vezëve, vivarët, shkëmbinj nënujorë artificialë, hyrjet në portet, zonat ushtarake, bonifikimi i tokave, zonat e mbrojtura ose të rezervuara, pastrimi në thellësi dhe argëtim e aktivitete të tjera të kohës së lirë si banjë dielli, lundrim me vela apo barka sportive, mund të organizohen dhe të zgjidhen nëpërmjet rregulloreve të cilat përcaktojnë kufijtë e mundësive për zgjedhjen e vendit. Zhvillimi i integruar i zonave bregdetare është domosdoshmëri tashmë, teksa sigurohet se shmangen pasojat negative dhe të pakthyeshme.

Deri tani, konfliktet midis akuakulturës dhe peshkimit, konkurrenca në terrenin bregdetar apo në fushën e marketingut të peshkut dhe të tregtisë së tij nuk janë vënë re, ndoshta për shkak se akuakultura detare është një aktivitet i ri dhe është i përqendruar në zona të kufizuara, veçanërisht bregdetin jugor, Vlorë e Sarandë. Zhvillimi i akuakulturës së ujërave të ëmbla është në harmoni dhe i koordinuar me peshkimin tradicional, veçanërisht për shkak të faktit se cironkat e prodhuara janë ato që përdoren për ripopullimin e këtyre ujërave. Cironkat përbëhen nga specie të familjes së krapit që ushqehen me bar dhe plankton (për liqene dhe rezervuarë) dhe troftë autoktone për Liqenin e Ohrit.

Problemi më i madh për akuakulturë lidhet me importin e të vegjëlve të levrekut dhe kocës, kryesisht nga Greqia dhe Italia, e cila rezulton në çmime artificialisht të larta të peshkut të kultivuar. Krijimi i një vivari për levrekun dhe kocën është më se e domosdoshme duke qenë se importi i këtyre dy produkteve artificialisht rrit koston e peshkut përfundimtar të prodhuar.

Megjithatë në krahasim me sektorin e peshkimit akuakulturë (kryesisht ajo detare) po përjeton zhvillim të shpejtë në Shqipëri, si i vetmi promotor i Rritjes Blu. Duke pasur parasysh këtë situatë duhet theksuar se ka një nevojë për të studiuar më tej ndikimin ekonomik dhe social të akuakulturës në Shqipëri, duke përfshirë efektet e saj në uljen e varfërisë dhe ofrimin e të ushqyerit me cilësi të lartë, sepse ka një potencial të madh për zhvillimin e mëtejshëm.

Për më tepër, procesi i integritimit në BE do të ketë një ndikim të drejtpërdrejtë në sektorin e peshkimit në dy aspekte, madhësinë e flotës dhe kuotat e peshkimit. Në lidhje me kuotat e peshkimit, ato janë përcaktuar në bazë të sasisë totale të kapur, e cila duhet të vlerësohet. Nuk ishte e mundur të gjendej një burim që mund të jepte një vlerësim të flotës peshkimi ose kuotave të peshkimit. Ky i fundit varet më tej nga ndërhyrja e qeverisë, sepse qeveria duhet të marrë hapat e nevojshëm për të matur sasinë e kapur në ujërat shqiptare. Këto dy elemente do të ndikojnë në numrin e njerëzve, që mund të punësohen në sektorin e peshkimit dhe duke ditur se këto shifra do të ndihmonin jashtëzakonisht shumë në orientimin e ofrues potencial të AFP.

Rritja Blu është strategji afatgjatë për të mbështetur rritjen e qëndrueshme në marinë dhe sektorët detare si një e tërë. Detet dhe oqeanet janë promotorë të ekonomisë evropiane dhe kanë potencial të madh për risi dhe rritje. Ka kontribut edhe deti për

arritjen e qëllimeve të strategjisë Evropa 2020 për rritje të zgjuar, të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse. Ekonomia “blue” përfaqëson afërsisht 5.4 milion vende pune dhe gjeneron një vlerë të shtuar bruto prej gati 500 miliardë € në vit. Megjithatë, rritja e mëtejshme është e mundur në disa fusha, të cilat evidentohen në kuadër të strategjisë.

Strategjia përbëhet nga tre komponentë: 1. Zhvillimi i sektorëve që kanë potencial të madh për punë të qëndrueshme dhe rritje, si akuakultura dhe turizmi bregdetar; 2. komponentë thelbësorë për të siguruar njohuri, garanci ligjore dhe siguri në ekonominë blu, si njohuritë detare, për të përmirësuar aksesin në informacion në lidhje me detin; 3. Strategjitë e bazeneve detare për të siguruar masa përkatëse dhe specifike dhe për të nxitur bashkëpunimin mes vendeve me të cilat përballen detet Adriatik dhe Jon.

6. PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME

Një sfidë serioze është mungesa e të dhënave të sakta dhe të besueshëm që do të ndihmonin shumë ofruesin e AFP për të krijuar një ide të qartë dhe për të përcaktuar kostot dhe përfitimet e kësaj përpjekjeje. Ky informacion përfshin, por nuk kufizohet në numrin e vërtetë të njerëzve që punojnë në industrinë e peshkimi (përfshirë punëtorët e mbështetje në tokë, përpunimi i gjahut të kapur, riparimi i rrjetave të peshkimit, etj.); shpërndarja sipas moshës, vendbanimit, niveli i arsimit dhe trajnimit dhe inventar të saktë të flotës së peshkimi, moshën dhe kapacitetin e anijeve. Për shembull, numri i përgjithshëm i peshkatarëve të regjistruar në Organizatën të Menaxhimit të Peshkimit në Pogradec është rreth 164, por barkat e peshkimit në liqenin e Ohrit janë afërsisht 400. Drejtoria e Bujqësisë në secilin prej qarqeve në vend jep të dhëna të përafërta në Ministrinë e Bujqësisë çdo muaj. Këto të dhëna shërbejnë si bazë për statistikat e INSTAT-it. Kështu rezultatet e sektorëve të peshkimit dhe akuakulturës shqyrtohen me llogaritje të përafërta dhe ka paragjykim të konsiderueshme.

Për më tepër, biznesmenët e peshkimit, akuakulturës dhe përpunimit të produkteve të detit kanë tendencë të kenë të punësuar pjesën më të madhe të personave të punësuar sipas ligjit që nga fillimi i pranverës deri në fund të verës, kur përpunimi, konservimi, peshkimi dhe aktivitetet e akuakulturës intensifikohen në krahasim me sezonet e tjera dhe kjo është edhe periudha kohore, kur të gjithë këta sektorë ofrojnë pjesën më të madhe të produkteve.

Megjithatë, sektori i akuakulturës është më i njohur dhe duket se do të jetë sektori më i zhvilluar nga pikëpamja sociale dhe ekonomike sepse gjeneron më shumë të ardhura dhe siguron kushte për teknikë shumë të specializuara, si zhytës, mekanikë dhe akuakulturistë. Kështu, një nga rekomandimet është që t'i kushtohet më shumë vëmendje sektorit të akuakulturës. Për sa i përket sektorit të përpunimit, ai nuk ka nevojë për punëtorë të specializuar për përpunimin e peshkut ose të produkteve të detit. Një tjetër sugjerim për të përshpejtuar zhvillimin e akuakulturës dhe përpunimit të produkteve të ngjashme mund të jetë nxitja e punësimit të të rinjve nga qeveria duke i konsideruar kompanitë si partnerë në punësimin e të rinjve, duke aplikuar metoda të reja trajnimit dhe duke ulur tatime për kompanitë, që rekrutojnë staf nga shkollat e arsimit profesional.

Është gjithashtu interesante të evidentohet se përqindja më e madhe e të punësuarve nga komuniteti rom/egjiptian është arritur në këtë sektor. Megjithatë, në sektorin e peshkimit ka edhe peshkatarë nga komunitetet rom/egjiptiane (10-20% e peshkatarëve nga romë/egjiptianë në shoqatën e Pogradecit dhe në Portin e Peshkimit Vlorës). Në sektorin akuakulturës nuk ka persona të punësuar nga këto komunitete, por është interesante të thuhet se në bazë të intervistës me Administratorin e Vangjeli 2002, ata janë të punësuar për mbledhjen e peshkut dhe përpunimin e tij, për shkak se njihen si punëtorë pa shumë pretendime dhe janë modestë.

Në përfundim, rekomandohet të ngrihen AFP në Vlorë dhe Sarandë për trajnimin e vajzave dhe djemve për t'u bërë zhytës, mekanikë dhe akuakulturistë, të cilat do të mund të punësohen më pas nga kompanitë e akuakulturës detare.

Qarku më interesant për krijimin AFP për akuakulturën e ujërave të ëmbël mund të jetë qyteti i Pogradecit, sepse liqeni i këtij qyteti strehon specie interesante dhe të vlefshme për akuakulturën shqiptare, koranin (*Salmo letnica*), një specie autoktone e Shqipërisë dhe Maqedonisë (në liqenin e Ohrit). Ka shumë punë për të bërë për marketingun e kësaj specie të çmuar në territorin shqiptar dhe më gjerë. Megjithatë, edhe pse shumica e individëve të kësaj specie kapen në habitatin e tyre natyror, ka nisma interesante për kultivimin e koranit në sistemet gjysmë-intensive dhe intensive të akuakulturës në qarkun e Pogradecit. Pronarët e këtyre sistemeve janë të interesuar për partneritet me AFP për trajnimin e të rinjve dhe për rekrutimin e personelit nga nxënësit e trajnuar nga këto qendra të arsimit dhe formimit profesional.

REFERENCAT

Agricultural Markets in a Transitioning Economy: An Albanian Case Study edited by Catherine Chan-Halbrendt, Jean Fantle-Lepczyk (2013) p.62

Employment Promotion Programmes in Albania: An assessment of its quality in the formulation and implementation processes 2008-2014, Report December 2014 - ILO-EU IPA 2010 Project on Human Resources Development

EuroFish Magazine 1/2010 – www.eurofishmagazine.com

EuroFish Magazine 4/2012 – www.eurofishmagazine.com

EuroFish Website - <http://www.eurofish.dk/>

FAOSTAT - FOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS STATISTICS DIVISION Website - <http://faostat3.fao.org/home/E>

Feasibility Study for Albania PPP Maritime VET Center (2014) - Prepared by GJINI CONSULTING LTD

Final Report Baseline Survey of Public VET Providers in Albania (2014) Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH and European Training Foundation (ETF)

Food and Agriculture Organization Website - <http://www.fao.org/home/en/>

INSTAT – Insituti i Statistikave (<http://www.instat.gov.al/al/home.aspx>)

Mrdak D, Kapedani E, Radovicka B, Miraku T, Milosevic D, Despotovic D. (2014) Conservation and Sustainable Use of Biodiversity at Lakes Prespa, Ohrid and Shkodra/Shkodra (CSBL) Fish Monitoring and Fisheries

Spirovski Z, Kapedani E, Flloko A (2014) Conservation and Sustainable Use of Biodiversity at Lakes Prespa, Ohrid and Shkodra/Shkodra (CSBL) Fish Monitoring and Fisheries.

World Bank Website - <http://data.worldbank.org/>